

Hälsofrämjande insatser i förskolan

– Vad säger personalen om ICDP, Språkprojektet och StegVis i Sundbyberg?

Nina Hemberg

Arbetsrapport december 2014

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Problemformulering och syfte.....	2
Disposition	3
Bakgrund	3
Programmet ICDP	4
ICDP i Sundbybergs förskola.....	5
Språkprojektet	6
Programmet StegVis.....	8
StegVis i Sundbyberg.....	10
Metod	10
Fokusgrupper och intervjuer	10
Rekrytering och urval.....	11
Informanterna kring ICDP.....	12
Informanterna kring Språkprojektet	12
Informanterna kring StegVis	12
Bearbetning av materialet.....	13
RESULTAT	13
ICDP.....	13
Nytta	13
Svårigheter.....	16
Språkprojektet	21
Nytta	21
Svårigheter.....	23
StegVis	26
Nytta.....	26
Svårigheter.....	28
Diskussion	30
Metoddiskussion.....	30
Tidigare forskning	30
Representativitet i urvalet - Vem har kommit till tals?	31
Resultatdiskussion.....	31
Vad har arbetet med insatserna resulterat i?.....	31
Hur har arbetet med insatserna fungerat?	33
Slutord	37
Referenser.....	39

Inledning

FoU-Nordväst har, genom ett projekt finansierat av SKL¹, fått i uppdrag (Cannertoft, 2014) att göra en kvalitativ utvärdering av tre hälsofrämjande insatser i förskolan i Sundbyberg. De tre insatserna är *ICDP som föräldrastöd*, *Språkprojektet* och *StegVis*. Enligt uppdraget som FoU-Nordväst fått ska utvärderingen syfta till att undersöka huruvida förskolans personal upplever en nytta med användningen av respektive insats. Om så är fallet önskar uppdragsgivaren veta på vilket sätt detta kommer till uttryck och om personalen upplever att insatserna gör skillnad för barnen.

Av uppdragsbeskrivningen framgår hur bakgrunden till det SKL-finansierade *psynk* projektet ser ut. Projektet i Sundbyberg härstammar från det arbete som sedan länge drivs av stadens samverkansorganisation "Fokus barn och unga". Detta samverkansarbete grundar sig i ett politiskt uppdrag om att i staden utveckla social hållbarhet genom att strategiskt arbeta för en förbättrad folkhälsa. "Fokus barn och unga" arbetar med olika fokusområden som syftar till att förbättra barns och ungas uppväxtvillkor, och ett av dessa områden är barns psykiska hälsa. De tre insatserna i förskolan är delar av arbetet inom fokusområdena psykisk hälsa och föräldrastöd.

När Sundbybergs stad erhöll pengar från SKL var avsikten, fortfarande enligt uppdragsbeskrivningen, att dessa skulle användas till att följa, mäta och utveckla system för uppföljning av de tre ovan nämnda insatserna. Senare justerades projektplanen, som en följd av att såväl förvaltningschef som verksamhetschef inom barn- och utbildningsförvaltningen bytts ut. Med den övergripande frågeställningen vilken nytta förskolans personal upplever med de olika insatserna hoppas ledningen för *psynk* projektet i Sundbyberg nu istället att få kompletterande information användbart för förskoleverksamhetens systematiska kvalitetsarbete.

Problemformulering och syfte

Den frågeställning som denna studie tar utgångspunkt i är hur den **nytta** ser ut, som förskolepersonalen uppfattar följer med användningen av *ICDP*, *Språkprojektet* och *StegVis*. Det är personalens perspektiv som står i fokus. Deras beskrivningar gäller såväl den nytta de upplever för egen del, som den de uppfattar kommer barnen eller barnens föräldrar tillgodo.

Studiens informanter tar även upp **svårigheter** i användningen av de tre hälsofrämjande insatserna. Svårigheterna som de ser ligger i införandet, genomförandet och/eller uppföljandet av respektive insats.

ICDP (även kallat Vägledande samspel) är, vilket kommer framgå tydligare nedan, en insats med flera möjliga användningsområden. Ett av dessa är, som redan nämnts, *ICDP som föräldrastöd*. Ett annat är vad som i denna rapport kommer att benämnas *ICDP som kompetenshöjare för personalen*. Att utvärdera *ICDP som föräldrastöd* handlar, i sammanhanget, om att undersöka hur det fungerat att använda personal från förskolan som ledare för föräldragrupper i *ICDP*. När det gäller *ICDP som kompetenshöjare för förskolans personal* handlar det om vad som kan tänkas bli resultatet av att sprida kunskapen om *ICDP* till förskolepedagoger för deras egen yrkesutövnings skull. Att studien också kommit att omfatta *ICDP som kompetenshöjare för personalen* har att göra med vad såväl informanterna som föräldrastödsamordnaren i kommunen berättat. Strategin bakom de satsningar kommunen gjort på *ICDP* genom åren har varit oklar och påbörjat arbete har inte fullföljts. Som kommer framgå är informanterna i denna del inte endast personal från förskolan.

¹ Sveriges Kommuner och Landsting

Sammanfattningsvis syftar studien till;

Att skapa en förståelse för hur personal som arbetar i, eller i nära anknytning till, förskolan i Sundbyberg, resonerar kring *nyttan* och *svårigheterna* med att införa, använda och följa upp;

- StegVis
- Språkprojektet
- ICDP med förskolans personal som ledare för föräldragrupper
- ICDP som kompetenshöjare för förskolans personal.

Disposition

Framställningen nedan inleds med ett bakgrundskapitel i vilket var och en av de tre insatserna presenteras. När det gäller ICDP och StegVis görs såväl en generell beskrivning av programmen som en beskrivning av vad som gällt och gäller i förskolan i Sundbyberg. Språkprojektet har utarbetats i Sundbyberg och sammanfattas därför under en och samma rubrik. Efter bakgrunden följer ett kapitel kring de metoder som valts för denna studie. Utöver en beskrivning av tillvägagångssätt innehåller kapitlet en presentation av studiens informanter. Därefter följer huvudkapitlet, resultatet av den datainsamling som gjorts. Den nytta och de svårigheter som informanterna upplever/förväntar av arbetet med de tre insatserna sammanfattats i punktform för att därefter utvecklats i korthet. I slutdiskussionen finns några ord om avvägningarna kring presentationen av tidigare forskning och om representativiteten i urvalet informanter. Sedan förs ett sammanfattande och jämförande resonemang kring vilka resultat informanterna sett hos barnen, hos personalgruppen och hos föräldrarna. Dessutom diskuteras vilka faktorer som ser ut att ha betydelse när insatserna införs, genomförs och utvärderas/följs upp.

Bakgrund

Det här kapitlet bygger på såväl muntliga som skriftliga källor. Kring de internationellt spridda programmen ICDP och StegVis har mycket information hämtats från de svenska distributörernas websidor². Dessutom används ett antal forskningsrapporter och tidigare studier³. De delar som handlar om hur insatserna utformats i Sundbyberg refererar till förskolenämndens genomförandeplan för det drogforebyggande arbetet (2013), två rapporter kring stadens föräldrastödsverksamhet (Springe, 2010; Hellberg, 2014) och den kartläggning från Sundbybergs kommunala förskolor som gjorts inom *psynk*projektet (Cannertoft, 2013). När det gäller Språkprojektet har det skriftliga material som denna del bygger på, bestått i projektplanen (Löow, 2012a) en sammanfattning och analys av den kartläggning av som gjordes 2012 och en powerpoint presentation av kartläggningen från 2013⁴.

För att komplettera och förtydliga den skriftliga information som funnits att tillgå enligt ovan har muntliga uppgifter inhämtats från följande personer; Sundbybergs nuvarande föräldrastödsamordnare, två representanter⁵ från Språkprojektets arbetsgrupp och Björn Gíslason, (en av de två legitimerade psykologer som översatt och anpassat programmet StegVis till svenska förhållanden). Under rubriken *ICDP i Sundbyberg* förekommer även

² www.icdp.se och www.gislasonlowenborg.se

³ Lindström, 2006; McMahon, S.D. m fl, 2000; Sandén och Sylwan, 2003; Sundelin, 2009; Wiklund och Öhlund, 2008.

⁴ Löow 2012b och en powerpointpresentation daterad 26 mars 2014, presenterad för språkbuden av förskolans verksamhetschef under rubriken; ”Sammanställning av förskolans språkliga kartläggning i Sundbyberg”

⁵ En specialpedagog och en förskolechef

uppgifter som framkommit under intervjuerna med informanterna kring ICDP. Det är uppgifter som genom att tillföras bakgrundsbeskrivningen bedöms förenkla förståelsen av det resultatkapitel som följer längre fram i rapporten.

Programmet ICDP

ICDP, International Child Development Programme, är ett internationellt nätverk som arbetar för att förbättra barns villkor världen över (Stiftelsen ICDP Sweden, 2011). Det hälsofrämjande utbildningsprogrammet ICDP, även kallat Vägledande samspel, ägs av ICDP International⁶ och har utvecklats i Norge på uppdrag av Barn- och familjdepartementet och Social- och hälsodepartementet, för att användas inom barnhälsovård, förskola och skola (Sundelin, 2009). Programmet har FN:s barnkonvention som grund och de två professorerna Henning Rye och Karsten Hundeide har arbetat med att teoretiskt förankra ICDP i modern utvecklingspsykologi (a.a). ICDP kom till Sverige 1999 och drivs här av den religiöst och politiskt obundna stiftelsen ICDP Sweden⁷.

På Stiftelsen ICDP Swedens hemsida⁸ kan man utläsa att utbildningsprogrammet ICDP, med fokus på positivt vardagligt samspel, syftar till att stödja och främja psykosocial omsorgskompetens. Det är, enligt ICDP Swedens stiftelse, främst utarbetat för personer med ansvar för barns omsorg, föräldrar såväl som professionella inom olika verksamheter. ICDP är tänkt att användas generellt och förebyggande, och tar utgångspunkt i vars och ens förmåga och möjlighet till utveckling. Utbildningsprogrammet, står att läsa, förmedlar en värdegrund, betonar betydelsen av nära och tillitsfulla relationer och avser att vidga lyhördhet och empati hos omsorgspersonen.

ICDP tillhandahåller förhållningssätt för olika typer av situationer, fångat och beskrivet som tre former av dialoger (Sundelin, 2009). I den *känslomässiga* dialogen utgör positiv uppskattning, följsamhet och uppmuntran, centrala komponenter. Den *meningsskapande* dialogen har förmedling och lärande i fokus. Slutligen ger den *reglerande* dialogen förutsättningar för självkontroll, planering och positiv gränssättning (a.a).

Professionella omsorgsgivare, som förskolepersonal, kan genomgå utbildning i ICDP på tre nivåer (Springe, 2010). Dessa finns även beskrivna på Stiftelsen ICDP Swedens hemsida. Den första nivån, basutbildningen, presenterar programmets innehåll, dess filosofi och teoretiska grund. Basutbildningen omfattar minst 24 undervisningstimmar. För att leda föräldragrupper i ICDP krävs utbildning på såväl första som andra nivån. Den professionelle blir då en så kallad diplomerad vägledare. Den andra nivån, är en fördjupning och har som inslag att uppdelat på fem kurstillfällen à två timmar, leda en grupp omsorgsgivare. Tredje nivån, utbildningen till utbildare/handledare i programmet, sträcker sig över fyra terminer. På nivå tre ingår att hålla utbildning på nivå ett och två (a.a.).

I ICDP Swedens verksamhetsberättelse (2011) har man uppskattat att minst 6000-7000 personer i landet utbildat sig på nivå ett. Totalt 1335 personer fanns i april 2012 registrerade som diplomerade vägledare medan antalet handledare/utbildare utgjorde 143 personer. Arbete med programmet pågick enligt verksamhetsberättelsen inom barnhälsovård, skola, förskola, socialtjänst, äldreomsorg och sjukvård.

Åsa Lindström (2006) har skrivit en D-uppsats vid specialpedagogiska institutionen, Örebro Universitet, som bygger på gruppintervjuer med arbetslag som genomgått en ICDP-utbildning

⁶ Hämtat från www.icdp.se

⁷ Hämtat från www.icdp.se

⁸ www.icdp.se

tillsammans. Resultaten visar att arbetslagen uppfattar det som positivt att dela erfarenheter av det pedagogiska arbetet i grupp. ICDP har gett dem något att jämföra sitt eget agerande mot. Arbetsgrupperna anser att de har blivit stärkta i sin yrkesroll och känner sig bekräftade i sitt pedagogiska arbete. De kan sätta ord på vad de gör och har fått en ökad medvetenhet om sig själva som pedagoger. För barnen har ICDP-utbildningen främst inneburit att de fått mer bekräftelse av pedagogerna. Någon pedagog i Lindströms studie beskriver att hon har förändrat sitt bemötande mot barn genom att bli medveten om sitt kroppsspråk. Ett arbetslag beskriver också att barnen deltar mer i vardagliga sysslor efter ICDP-utbildningen.

ICDP i Sundbybergs förskola

År 2007 hade man i Sundbybergs kommun sedan en tid tillbaka ambitionen att arbeta förebyggande, berättar några av den här studiens informanter. Man ville satsa på samverkan mellan verksamheter som förskola och socialtjänst. Ett trettiotal personer, däribland flera chefer inom förskolan, utbildades i ICDP på första nivån. Enligt dåvarande föräldrastödsamordnaren (Springe, 2010) var syftet att stimulera utvecklingen av hälsofrämjande metoder och barns läromiljöer. Informanterna i den här studien berättar vidare, att det hela var tänkt som ett projekt som skulle kunna spridas i hela förskolan. Projektet kom av sig. Inte alla chefer fullföljde utbildningen. I stället för att utveckla arbetet inom förskolan kom de personer som utbildats från verksamheten senare att efterfrågas som ledare för föräldragrupper. Endast inom den öppna förskolan arbetade man vidare med att sprida kunskap om ICDP i personalgruppen och så småningom även till föräldrarna. Inställningen att ICDP kan vara användbart för all personal i förskolan levde samtidigt kvar på sina håll. Det fanns, hävdar några av de som intervjuats kring ICDP i den här studien, bland annat en önskan om att kommunen skulle starta upp en pilot. Med en pilot, en enskild förskola som föregångsmodell, hoppades man att det skulle finnas möjlighet att utvärdera programmets effekter.

Tre år senare, år 2010, togs ett beslut i kommunstyrelsen om att skjuta till extra medel på 4,2 miljoner kronor för särskilda satsningar för barn och ungdomar (Springe, 2010). Inom ramen för dessa satsningar ville man utveckla det generella föräldrastödet. ICDP var ett naturligt val av program. Socialtjänsten och förskolan skulle bära ett gemensamt ansvar för arbetet. För att matcha en ökad efterfrågan av utbildning i ICDP bland stadens föräldrar behövdes fler gruppleddare (a.a.). Informanterna berättar vidare att ett par personer från det som då kallades individ- och omsorgsförvaltningens resursteam, utbildade sig på nivå tre. De kunde som en del av sin utbildning, våren 2012, diplomera en grupp vägledare på nivå två. Till denna utbildningsomgång var flera olika yrkesgrupper inbjudna, bland andra förskolelärare och barnskötare. I vilken utsträckning personalen på förskolan nåddes av denna inbjudan är dock oklart för informanterna. Ingen av de två barnskötare som intervjuats i denna studie fick till exempel förfrågan om att utbilda sig genom sin chef utan lyckades anmäla sig tack vare egen, delvis privat, kännedom om programmet.

Inom ramen för "Fokus barn och ungas" fokusområde föräldrastöd erbjöds, år 2010, ICDP till alla föräldrar i Sundbyberg med barn födda 2007 (Hellberg, 2014). Året därefter erbjöds grupper till föräldrar med barn födda 2008. Under åren 2012 och 2013 erbjöds programmet, i enlighet med kommunens handlings- och genomförandeplaner för det drogforebyggande arbetet, alla föräldrar till barn mellan två och fem år (a.a.).

Kommunens föräldrastödsamordnare berättar att redan hösten 2012 hade både efterfrågan bland föräldrar och tillgången på gruppleddare sjunkit, jämfört med året innan. Det senaste året har totalt tre föräldragrupper i ICDP anordnats genom föräldrastödsverksamheten. En hel del föräldrar har rekryterats från förskolan Vitsippan, på vilken man satsat extra på just

rekrytering. ICDP grupperna 2014 har letts av familjebehandlare. På en av Sundbybergs skolor har man, inom ramen för föräldrastödsbudgeten, börjat utbilda fritidsledare på första nivån. Vid sidan av det arbete som utgår från fokusområdet föräldrastöd driver den öppna förskolan i Sundbyberg föräldragrupper i samarbete med BVC.

I syfte att få en bild av hur ICDP används i dag har, som en del av *psynk*projektet gjorts en kartläggning (Cannertoft, 2013). I denna intervjuas de 13 cheferna för Sundbybergs kommunalt drivna förskolor. Flera av intervjufrågorna har lämnats obesvarade av ett antal chefer, med hänvisning till att de inte är tillräckligt väl förtrogna med programmet. Majoriteten av de kommunala förskolecheferna anser att ICDP är ett verktyg för att nå strävansmålen i förskoleplanen. Flera nämner att ICDP är *ett* verktyg och att det finns andra. Bland de som svarar, finns både de med inställningen att det vore bra om all personal i förskolan hade en gemensam värdegrund som ICDP att utgå ifrån, och de som menar det ICDP lär ut redan är en del av personalens grundutbildning.

Cheferna i Cannertofts (2013) studie anser att Sundbyberg stad ska fortsätta satsa på ICDP som föräldrastöd. Deras uppfattning är att personalen ofta får frågor från föräldrarna om programmet. Cheferna anser att utbildningen i ICDP är en möjlighet för personalen att utvecklas och göra karriär men att det är problematiskt när utbildad personal lyfts ut från barnomsorgsverksamheten, eftersom denna kräver sin bemanning. Små barn har behov av kontinuitet och sjuktalen hos personalen, som är utsatt för många infektioner bland barnen, kan vara höga. Cheferna anser att det finns både för- och nackdelar med om deras personal ska utbilda föräldrar från den egna förskolan, majoriteten anser dock att det inte är att föredra. De anser att en spridning av programmet i deras verksamhet kräver förankring hos högre chefer såväl som hos politiker. Planerar man för att utöka användandet av ICDP och förskolans personal som föräldragrupsledare så måste ersättningssystemet vara glasklart och täcka 100% av de anställdas arbetsinsats inklusive den tid de lägger på att planera. Cheferna ser fördelar med att använda förskolans personal som föräldrautbildare, i form av att den personal som är kunnig i programmet har lättare att saluföra detta hos föräldrarna, t ex vid ett föräldramöte. Dessutom anser informanterna i kartläggningen att förskolans lokaler lämpar sig att hålla föräldragrupper i, eftersom de är kända för föräldrarna och trygga för de barn som eventuellt behöver tillsyn.

Språkprojektet

I samband med internbudgeten 2012 beslutade Sundbybergs förskolenämnd att genomföra en särskild satsning för att stärka och utveckla förskolornas språkmedvetna arbetssätt (Löow, 2012a). Representanter för den språkgrupp som leder arbetet berättar att förskolenämndens beslut var ett resultat av skolinspektionens översyn. Språkgruppsrepresentanterna berättar vidare att gruppen de ingår i består av förskolechefer på olika nivåer och av specialpedagoger. Därtill finns det, enligt samma representanter, minst ett så kallat språkombud per förskola.

Projektplanen för Språkprojektet löper över tre år, 2012-2014 (Löow, 2012a). Språkgruppens representanter berättar att projektet av olika anledningar, chefsbyte bland annat, blivit fördröjt. Det är idag är inne i fas två (av tre) och förlängt till 2015.

Språkprojektet (Löow, 2012a) är uppdelat i tre olika fokusområden, där erfarenheter och kunskaper från det första fokusområdet (år ett – fas ett) ska användas i det nästkommande (år två – fas två) osv. Den sammanhållande grunden utgörs av det första fokusområdet, *systematiskt språkmedvetet arbetssätt* (sjösatt år 2012 *min anmärkning*) vilket följs av *barns flerspråkighet* (planerat för år 2013 men fortfarande pågående *min anmärkning*) och avslutas med *interkulturellt förhållningssätt* (planerat för år 2014 men framskjutet till år 2015 *min*

anmärkning). Det övergripande målet för språkprojektet är att förskolorna når ett arbetssätt som ger alla barn förutsättningar att optimalt utveckla sitt språk.

Mer specifikt har målen för de tre fokusområdena, av den tidigare verksamhetschefen (Löow, 2012a), formulerats som följer;

Systematiskt språkmedvetet arbetssätt -

Att öka den språkliga medvetenheten hos alla förskolans medarbetare

Barns flerspråkighet-

Att alla barn erbjuds rika möjligheter att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål

Interkulturellt förhållningssätt-

Att alla förskolor utvecklar och förstärker sitt interkulturella arbetssätt

Det sammanhållande systematiskt språkmedvetna arbetssättet består, enligt Löow (2012a) av fyra delar. Dessa avser utarbetandet av en språkparm, en årlig kartläggning av förskolornas språkliga miljöer, kompetenshöjande åtgärder och koppling till aktuell forskning. Inom de två följande fokusområdena (barns flerspråkighet och interkulturellt förhållningssätt) rymmer projektplanen dessutom införandet av vänförskolor. Representanterna för språkgruppen uppger att varken kopplingen till aktuell forskning (i form av att låta en forskare eller doktorand följa några förskolors arbete och titta på hur det kan utvecklas) eller införandet av vänförskolor, kommit till stånd.

Språkparmen innehåller, i enlighet med projektplanen, en faktadel (framarbetad av språkgruppen) och en praktisk del. Representanterna för språkgruppen berättar att faktadelen innehåller forskningsrön, mål och riktlinjer medan den praktiska delen består av tips och idéer på konkreta arbetsmetoder. Språkbuden är de som, enligt projektplanen, kommer att utarbeta den senare delen (Löow, 2012a). Av projektplanen kan även utläsas att förskolecheferna kommer att ansvara för att språkparmen löpande implementeras på de olika förskolorna under projektåren.

Kartläggning av förskolornas språkliga miljöer har så här långt skett vid två tillfällen, hösten 2012 (Löow, 2012b) respektive hösten 2013⁹. Genom självskattningsenkäter ställda till förskolans samtliga medarbetare vill man visa hur pass väl personalen integrerar det språkliga arbetet i vardagens aktiviteter. De aktiviteter man valt ut är; Högläsning, Samtal/berättande i mindre grupper, Språkstimulerande lärmiljö och Språkstimulerande aktiviteter. Utöver kartläggningarna utvärderas projektet årligen i samband med att förskolan skriver sin verksamhetsberättelse. När projektet avslutas i sin helhet ska verksamhetschefen stå för en summerande slutrapport (a.a).

De kompetenshöjande åtgärderna (Löow, 2012a) består i olika föreläsningar för förskolans medarbetare vilka förskolecheferna därefter ansvarar för att följa upp och arbeta vidare med tillsammans med personalen i sin verksamhet. Språkbuden får också en roll i detta arbete genom den kunskap de får sig tillgodo vid kontinuerliga ombudsträffar (a.a).

⁹ Hämtat från powerpointpresentation daterad 26 mars 2014; ”Sammanställning av förskolans språkliga kartläggning i Sundbyberg”

Vid den första kartläggningen (Löow, 2012b) var snittvärdet efter medarbetarnas självskattning inom de olika delområdena 2,6¹⁰.

De sammanfattande reflektioner verksamhetschefen gjorde efter kartläggningen 2013¹¹ handlade bland annat om att självskattningarna visar att medvetna insatser lett till ett förbättrat resultat men att uppgifter om hur detta märks hos barnen saknas. De utvecklingsbehov hon ser består i att; problematisera vad resultaten innebär (för förskolan, arbetslaget och barngruppen) och genom dokumentation åstadkomma tydligare styrning och struktur i arbetet. I detta föreslår hon att ta utgångspunkt från en analys av barngruppens behov. Verksamhetschefen ser behov av att göra en tydlig målbeskrivning, följt av; en systematisk uppföljning, reflektioner och förslag på relevanta åtgärder.

Programmet StegVis

Denna del baserar sig, fränsett de två sista styckena, på ett samtal med psykologen Björn Gíslason och på den information som finns på Gíslason/Löwenborgs websida¹².

Programmet *StegVis (Second Step)* utvecklades ursprungligen av den ideella organisationen Committee for Children, i USA, i mitten av 1980-talet. Committee for Children engagerade sig till en början mot prostitution och sexuella övergrepp och Second Step utarbetades i syfte att utveckla empati och förebygga aggressivt beteende. Idag finns det ett internationellt nätverk, Peace Across Borders, som arbetar för att vidareutveckla programmet i en rad länder till vilket det spridits. StegVis i Sverige ges ut av den danska ideella föreningen Cesel och är översatt och anpassad till svenska förhållanden av leg psykologerna Björn Gíslason och Lars Löwenborg. De två har även i uppdrag att stötta implementeringen av programmet i Sverige. Materialet i StegVis har utarbetats för att användas i förskola och skola. Det finns i tre olika uppsättningar, en per åldersgrupp, från 4-6 åringar via 7-8 åringar upp till 9-10 åringar. För de yngre barnen, 1-3 år, finns även det åldersanpassade programmet START och för barn i åldersspannet 4-5 år, det vidareutvecklade materialet Stegen.

Programmet StegVis bygger på forskning som visar att det är möjligt att med goda redskap i samspelssituationer öva upp såväl sin sociala som emotionella förmåga. Utgångspunkten är att man genom att tillföra kunskap, fungerande verktyg och sociala träningsituationer kan förbättra sin sociala och emotionella kompetens och stärka sin psykiska hälsa. Språket är centralt för denna träning. Barnen får lära sig ord som ska hjälpa dem att tänka och reflektera över sig själva och andra och att kommunicera. På samma gång erhåller personalen i arbetslaget ett gemensamt språk och tankesätt kring socialt och emotionellt lärande. StegVis riktar sig till hela barngruppen. Ingen pekas ut, alla förväntas tjäna på att gruppklimatet blir bättre. StegVis är inriktad på att förebygga problem snarare än att åtgärda dem. Genom StegVis ska barnen bli bättre på att förstå och komma överens med sig själva och andra, förstå och lösa sociala problem, använda sociala färdigheter samt öka sin förmåga att hantera ilska. Föräldrasamarbete betonas.

StegVis är pedagogiskt upplagt och lätt att använda. Det konkreta materialet består av ett antal svart/vita fotografier som vart och ett utgör grunden för en Stegvis-lektion. På baksidan av varje fotografi finns anvisningar som innehåller målsättningen med det tema lektionen handlar om, förklaringar av språkliga begrepp, förslag på övningar, rollspel, praktiska råd och

¹⁰ I ett möjligt intervall mellan 1,0 och 4,0

¹¹ Powerpointpresentationen från den 26 mars 2014; ”Sammanställning av förskolans språkliga kartläggning i Sundbyberg”.

¹² www.gislasonlowenborg.com

tips samt uppslag till diskussioner. Handdockorna ”Valpen och Snigeln” (och manus till dockteater med dem som rollfigurer) medföljer, liksom en musikkassett med barnsånger som kan knytas till respektive träningsdel. Lektionerna ska, enligt den medföljande manualen, genomföras i ordningsföljd. Man fokuserar på en färdighet i taget och bygger på, från de enkla till de mer komplexa. Lektionerna som beräknas ta upp till trettio minuter ska hållas en gång i veckan. Dessemellan uppmanas pedagogerna att repetera och praktisera det som lärts ut i så många vardagliga situationer med barnen som möjligt. Tack vare de rika instruktioner som följer med materialet omfattar pedagogernas utbildning i programmet bara en dag. Distributörerna av StegVis betonar dock vikten av att den som ska använda programmet har insikt och medvetenhet om vad det syftar till.

Den eventuella effekt som användningen av Second step eller StegVis har på de berörda barnen har sällan utvärderats i de yngre åldrarna. De studier som funnits att tillgå rör främst skolbarn. I en amerikansk studie (McMahon, S.D. m fl, 2000) har man emellertid undersökt 109 förskolebarn från låginkomstfamiljer i storstadsområden. Barnen som arbetat med programmet visade i denna studie på en ökad begreppskunskap i sociala färdigheter. Man kunde också observera en minskning av fysisk aggression och störande beteende.

Erika Wiklund och Veronica Öhlund (2009) har på uppdrag av folkhälsoteamet i norra Örebro län genomfört en enkätundersökning bland 182 pedagoger i fyra kommuner i mellan Sverige. Syftet med deras studie var att undersöka möjligheter och hinder vid implementeringen av StegVis i förskolan och skolan. Svarefrekvensen i studien var 37 %. Bland de pedagoger som besvarade enkäten hade c:a 90%, efter avslutad utbildning i StegVis, vid något tillfälle arbetat i en verksamhet som använde sig av programmet. Majoriteten av informanterna var nöjda med StegVis som program och ansåg att det fungerar utvecklande för både barn och pedagoger. De flesta angav att det praktiska införandet av StegVis fungerat bra och att programföljsamheten var relativt hög. En majoritet var också positivt inställd till att fortsätta arbetet med StegVis. Faktorer som enligt informanterna bidragit till att möjliggöra en implementering av StegVis var; positiva attityder, stöd från ledning, synliga effekter av programmet, tillgång till lokaler, flexibilitet samt bestämda tider för utförande. Faktorer som de upplevde hindrande för implementeringen var; problem med sammansättningen av barngrupper, brist på stöd från kollegor, brist på tid till planering och utförande, samt lokalbrist. Dessa resultat stämmer enligt studiens författare väl överens med tidigare teorier och modeller. En av författarnas slutsatser är att en uppföljnings/utbytesträff för pedagogerna hade kunnat underlätta utvecklingen av goda färdigheter i programmet.

Ulrika Sylwan och Urban Sandén (2003) har skrivit en rapport för Kvalita företagshälsovård. Den baserar sig på fokusgruppsintervjuer med nitton pedagoger i skolan i Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning. Fokusgruppsdeltagarna använde StegVis inom ramen för ett projekt som behövde utvärderas innan man fattade beslut om att permanenta detta. Pedagogerna i studien visade sig genomgående mycket positiva till programmet. De var angelägna om att få fortsätta arbeta med StegVis även efter projekttidens slut. Det systematiska upplägget och det konkreta, lättillgängliga materialet uppskattades. Vissa praktiska och organisatoriska hinder frustrerade pedagogerna men upplevelsen av arbetsmodellens meningsfullhet och höga prioritet övervägde. Flertalet tyckte sig se positiva effekter i barngrupperna i form av mindre fysiskt våld och mer aktiv verbal konfliktlösning. Pedagogerna upplevde att barnen blev bättre på att inta flera olika perspektiv och på att hitta fram till och acceptera förslag på lösningar och kompromisser. Barnen uppfattades ha tagit till sig en ny terminologi för känslor och interaktion och kunde bättre differentiera mellan upplevda känslor och samspelsprocesser.

Något som också framgick under intervjuerna var att pedagogerna upplevde att de själva hade förändrats av att arbeta med StegVis.

StegVis i Sundbyberg

Programmet StegVis introducerades i Sundbybergs förskolor för c:a 10 år sedan, och anses idag väl implementerat (Cannertoft, 2013). Sedan länsstyrelsen sköt till medel, avsedda för kommunens alkohol- och drogförebyggande arbete, ingår StegVis som en del av folkhälsoplanerarens arbete inom ”Fokus barn och unga” (a.a). Terminsvisa utbildningar har hållits sedan våren 2008¹³. I förskolenämndens genomförandeplan för det drogförebyggande arbetet (2013) finns formulerat att andelen barn i förskolan som möts av programmet ska öka och att förskolechefen tillsammans med förskolepedagogerna har ansvar för detta. Av genomförandeplanen framgår också att förskolechefen ansvarar för att de pedagoger som arbetat med programmet under lång tid får möjlighet att förbättra sina kunskaper på en fördjupningskurs.

Kartläggningen (Cannertoft, 2013) som gjordes med hjälp av intervjuer med stadens 13 kommunala förskolechefer visar på att StegVis används i 30 av de 32 kommunalt drivna förskolorna. Enligt studien är cheferna måna om att fortlöpande skicka ny personal på utbildning och därefter ansvarar de som fått utbildningen gemensamt för att programmet används. På alla de kommunalt drivna förskolorna (utom en) finns, enligt Cannertofts informanter, tid avsatt för pedagogernas planering av arbetet med StegVis. På lika många förskolor anser förskolecheferna att föräldrarna informeras om arbetet med StegVis och på 28 av de 32 förskolorna anses personalen, av chefen, vara väl förtrogen med programmet. Alla de kommunalt drivna verksamheterna, utom de nystartade, har använt sig av StegVis i mer än tre år. På 21 av förskolorna uppges andelen personal som är utbildade i StegVis vara 75% eller mer och i sex verksamheter uppges andelen vara minst 50%.

Vad gäller uppföljningen av arbetet med StegVis uppges de flesta informanter som deltagit i kartläggningen något oprecist att StegVis följs upp inom ordinarie uppföljning. Mer precist nämner de att uppföljning sker som en del av likabehandlingsplanen eller genom StegVis olika teman. Någon nämner den systematiska uppföljningen. De flesta chefer anser att StegVis är ett verktyg för att nå strävandemålen i förskoleplanen, men kommenterar som följer med detta är att StegVis kan ses som ett verktyg bland andra och att det inte bara får bli frågan om att pricka av att ett jobb har gjorts. Viktigt för effekten, anser någon det också vara, vilken pedagogisk skicklighet den som använder sig av StegVis besitter. Slutligen instämmer förskolecheferna helt i påståendet att Sundbyberg ska fortsätta satsa på StegVis och man ställer sig positiv till användning av det nya material som ansvariga för programmet lanserat. Önskemål om att materialet översätts till andra språk framkommer. Materialet anses annars av flera förskolechefer vara användarvänligt, lättillgängligt och uppskattat.

Metod

I detta kapitel beskrivs tillvägagångssätt och studiens informanter.

Fokusgrupper och intervjuer

Studiens uppdrag har varit att undersöka förskolepersonalens upplevelser, det vill säga hur de beskriver och tänker, kring vad de hälsofrämjande insatserna bidragit med och hur de använts. Därmed har en kvalitativ utredningsmetod varit att föredra. För att göra bilden av den eventuella nytta informanterna sett med de tre insatserna så bred som möjligt har första prioritet varit att använda fokusgrupper. Fokusgrupper är en användbar metod när det gäller

¹³ Kompletterande muntlig uppgift från folkhälsoplaneraren.

att studera åsikter kring ett visst fenomen, hur människor argumenterar för och resonerar kring sina ställningstaganden och hur de i samtal med andra både definierar och förhandlar om gränserna för sina åsikter (Wibeck, 2010). Metoden underlättar dessutom deltagarnas möjlighet att under intervjun välja i vilken utsträckning och i relation till vilka samtalsämnen som de vill uttala sig. När det gäller ICDP har, som kommer framgå tydligare nedan, antalet lämpliga informanter inte varit tillräckligt stort för att göra fokusgrupper. I den delen har istället enskilda intervjuer och gruppintervju använts. Gruppintervju har erbjudits de informanter som har samma position. De två barnskötare som deltagit har emellertid intervjuats enskilt eftersom det inte gick att hitta en tid som passade dem båda. I regel rekommenderas en sammansättning av fokusgrupper där deltagarna inom varje grupp har liknande bakgrund, position och erfarenheter då detta skapar en tryggare och mer avslappnad miljö (a.a.) Samma resonemang har förts kring när gruppintervju kan vara lämpligt.

Såväl intervjuerna kring ICDP som fokusgrupperna kring StegVis och Språkprojektet har hållits med utgångspunkt från en intervjuguide/samtalsguide. De övergripande frågeställningarna i dessa guider har varit desamma i alla tre delstudier, nämligen; Hur använder man/får man möjlighet att använda insatsen idag? Vad ser man för nytta/möjlig nytta med insatsen? Hur hänger insatsen ihop med förskolans uppdrag som helhet? Hur kan och behöver en satsning på insatsen i förskolan utvärderas?

I fokusgrupperna har frågeställningarna använts som teman som presenterats med visst intervall. Ambitionen har varit att låta gruppen prata fritt och med varandra på vart och ett av dessa teman. Samtalsledaren har deltagit med följdfrågor för att få förtydliganden. I övrigt har samtalsledaren varit aktiv när det varit behövligt för att jämna ut skillnader mellan deltagarnas talutrymme, för att få ny fart på diskussioner som avklingat eller för att hålla samtalet kvar kring det givna temat. Utöver samtalsledaren (och fokusgruppernas deltagare) har ytterligare en medhjälpare deltagit, vars huvudsakliga uppgift varit att föra anteckningar.

De enskilda intervjuerna och gruppintervjuerna har hållits av samtalsledaren för fokusgrupperna ensam. Under dessa intervjuer har följdfrågorna från samtalsledaren varit fler och kommit tätare, i jämförelse med hur det sett ut i fokusgrupperna.

Frånsett en av intervjuerna kring ICDP (som gjordes på den förskola där informanten ifråga är anställd) har samtliga intervjuer och fokusgrupper ägt rum i stadshuset i Hallonbergen.

Informanterna har alla informerats om studiens syfte och om den rapport som FoU-Nordväst kommer att lämna till uppdragsgivaren i Sundbyberg. I en fokusgruppsintervju går det inte att säkerställa någon konfidentialitet mellan deltagarna. Några av informanterna kommer inte heller vara anonyma för insatta läsare, eftersom deras positioner är mer eller mindre unika. Det förekommer dock inga namn i rapporten och där det kunnat undvikas har resultaten presenterats så att informantens identitet inte blivit röjd. Graden av konfidentialitet/anonymitet kan påverka både studiens kvalitet och de deltagande individernas sårbarhet under och efter en intervjusituation. Det måste dock antas att de ämnen intervjuerna rört varken varit särskilt känsliga eller privata för deltagarna.

Rekrytering och urval

Rekrytering och urval av informanter till intervjuer och fokusgrupper har gjorts i ett försök att nå största möjliga spridning bland samtliga kommunala förskolor i Sundbyberg.

Utgångspunkten har varit att hitta informanter som är anställda i förskolan och som har någon form av kännedom om den insats kring vilken de ska uttala sig.

När det gäller ICDP som föräldrastöd, visade det sig inte görligt att begränsa sig till denna utgångspunkt. Listan över diplomerade vägledare i ICDP som kommunens föräldrastödsamordnare bistod med, innehöll endast fjorton namn. Bara två av dessa ICDP-kunniga personer kvalificerade sig som tilltänkta informanter genom att vara anställda som barnskötare och fortfarande i tjänst inom den kommunalt drivna förskolan (den öppna förskolan undantagen). För att utöka materialet tillfrågades ytterligare ett antal personer om att delta i studien. Dessa valdes ut mot bakgrund av att de har och har haft centrala positioner, när det gäller spridning av ICDP i förskolan. Chefen för den öppna förskolan ansvarar för den del av barnomsorgsverksamheten i Sundbyberg som fortlöpande arbetat med ICDP och föräldrautbildningar. De två handledarna, som bjöds in tillsammans, arbetar inom individ- och omsorgsförvaltningen, men har utbildat förskolans personal i programmet. Samtliga fem personer som tillfrågades om att delta i intervju kring ICDP tackade ja.

Gällande StegVis och Språkprojektet planerades inledningsvis för tre fokusgrupper kring respektive insats. En inbjudan gick ut till cirka 190 personer, anställda förskolelärare och övriga medlemmar i det så kallade språknätverket. Fokusgrupperna visade sig dock svåra att fylla. Antalet fokusgrupper reducerades därför till två kring varje insats. Därtill gav verksamhetschefen samtliga enhetschefer i uppdrag att utse ett antal personer bland sin personal som deltagare.

Informanterna kring ICDP

Som framgått har fem personer intervjuats kring ICDP. Två barnskötare, de två handledarna från individ- och omsorgsförvaltningen som utbildat de båda barnskötarna och chefen för den öppna förskolan.

Samtliga informanter kring ICDP har varit verksamma inom kommunen i många år. Handledarna håller fortfarande föräldragrupper i programmet. Det resursteam där de ingick när de utbildade gruppleddare, läsåret 2011/2012, är nerlagt. Men föräldrautbildningarna fortsätter och ryms bland uppgifterna i deras nya funktioner inom individ- och omsorgsförvaltningen. Barnskötarna har, som en i varsitt ledarpar, ansvarat för en utbildningsomgång var. Detta skedde i samband med att de deltog i satsningen på att utöka antalet ICDP-kunniga, enligt ovan. De har därefter inte hållit i någon grupp. Chefen för den öppna förskolan gick grundutbildningen i ICDP 2007 men har inte lett någon föräldragrupp.

Informanterna kring Språkprojektet

I var och en av de två fokusgrupperna kring Språkprojektet deltog fem personer. Ingen av grupperna hade deltagare från samma förskola.

Två av de tio informanterna är utbildade barnskötare, övriga åtta förskolelärare. En av förskolelärarna arbetar som pedagogisk handledare med systematiskt kvalitetsarbete.

Sju av fokusgruppsdeltagarna är språkombud och ytterligare en har varit det tidigare.

Sex av de tio informanterna arbetade i förskolan i Sundbyberg när Språkprojektet påbörjades 2012, övriga fyra har anställts senare.

Fyra av fokusgruppsdeltagarna uppger att de anmält intresse för att delta i studien och sex att de accepterat att de utsetts till deltagare av sin chef.

Informanterna kring StegVis

I fokusgrupperna kring StegVis deltog sju respektive fyra personer. Inte någon av grupperna hade deltagare från samma förskola.

Bland informanterna återfinns en specialpedagog och en utbildad barnskötare. Resterande nio fokusgruppsdeltagare är förskolelärare.

Majoriteten av pedagogerna fick sin utbildning i StegVis för fyra år sedan eller mer. Den av informanterna som är senast utbildad uppger att hon arbetat med programmet i ungefär sex månader. Flera av fokusgruppsdeltagarna arbetar idag mer med START, programmet som anpassats för de yngre barnen, än med StegVis.

Två av informanterna kring StegVis uppger att de själva anmält intresse för att delta i studien. Resterande nio personer har utsetts av sin chef.

Bearbetning av materialet

Alla intervjuer och fokusgruppssamtal har spelats in och inspelningarna har sedan transkriberats. De citat som återfinns i resultatkapitlet är ordagranna så långt det varit möjligt utan att försämra läsbarheten. Det innebär att de innehållsmässigt motsvarar meningens i det som sagts men att de redigerats genom att läten som skratt, utfyllnadsord och upprepningar tagits bort samt stavning, ordföljd och meningsbyggnad gjorts om för att bättre överensstämma med skriftspråk.

Det transkriberade materialet har tematiserats utifrån de punkter som återfinns i det som formulerats som studiens syfte. En mer detaljerad beskrivning av denna tematisering görs i nästföljande kapitel. Under de punkter som utgör underrubriker i resultatkapitlet är det informanternas röster som citeras eller återges som sammanfattningar. När resultaten presenteras på detta vis framgår det sällan vem av informanterna, eller om det är flera, som står bakom det som sägs. Skälet till detta är att det är bredden av aspekter, snarare än hur vanliga eller vems de är, som stått i fokus när materialet bearbetats. Eftersom det inte heller gjorts något försök att jämföra förskolorna sinsemellan har det oftast varit oviktigt vilken arbetsplats informanterna representerat.

RESULTAT

Resultaten handlar om ett antal förskolepedagogers, en förskolechefs och två handledares upplevelser, i användningen av hälsofrämjande insatser i förskolan. Kapitlet innehåller tre delar, en kring ICDP, en kring Språkprojektet och en kring StegVis. Inom varje del finns två avsnitt rubricerade *Nytta* och *Svårigheter*. Avseende ICDP görs ytterligare en uppdelning. Eftersom utbildningen i ICDP kan användas på olika sätt har i denna del såväl avsnittet *Nytta* som avsnittet *Svårigheter* två underrubriker, efter de användningsområden som avses. Vart och ett av avsnitten i resultatkapitlets olika delar (gällande ICDP, de användningsområden avsnitten delats upp i) inleds med ett antal punkter, vilka sedan utgör rubriker i texten som följer. Punkterna avser de olika typer av nytta respektive svårigheter som utkristalliserat sig efter en tematisering av intervjumaterialet.

ICDP

Nytta

Under detta avsnitt redovisas informanternas syn på *”Nytan med att använda förskolans personal som ledare för föräldragrupper i ICDP”* respektive *”Nytan med att förskolans personal utbildas i programmet”*. Då det kommer till den senare kategorin svar rör det sig framförallt om en tänkt, snarare än upplevd nytta. Detta eftersom någon egentlig spridning av ICDP i förskolan aldrig kommit till stånd.

Nytan med att använda förskolans personal som ledare för föräldragrupper i ICDP

Den nytta informanterna ser med att förskolan är en del av arbetet med föräldrastöd kan sammanfattas enligt nedan:

- olika kompetenser hos ledarna

- föräldrarna är trygga med förskolans personal och lokaler
- kunskapen kan delges föräldrarna i andra sammanhang.

Olika kompetenser hos ledarna

De informanter som har erfarenhet av att föräldragrupperna leds av personer med skilda yrkesbakgrunder är genomgående positiva till detta. Med en kombination av t ex socialtjänstens och förskolans personal får föräldrarna som deltar tillgång till en större kunskapsmässig bredd och möts inte bara av ett förhållningssätt. Det man framförallt kan och har mer erfarenhet av på förskolan, jämfört med andra verksamheter, är barnens vardag.

”Vi är så nära barnen hela tiden. Man ser. Vi får en helhet vi som jobbar på förskolan. Om det kommer in en föreläsare. Som visserligen har utbildning. Som inte ser vardagen på en förskola. Det gör ju vi.”

”Jag kan tänka mig att de (de som rekryterade utbildare) ville ha olika människor. Inte bara folk från socialförvaltningen, alltså lite mer högtbildade. Men såklart de som brann för det. Och var intresserade av ämnet.”

Föräldrarna är trygga med förskolans personal och lokaler

Informanterna uppger att föräldrar i allmänhet har förtroende för förskolans personal. Förskolan utgör en känd miljö och därmed underlättas rekryteringen av deltagare till grupperna. Många föräldrar träffar förskolans personal nära nog dagligdags. De förlitar sig på att barnen är väl omhändertagna där de lämnas. När förskolans lokaler kan användas, genom att dess personal involveras i föräldrautbildningarna, vinner man fördelar. Lokalerna ligger nära och det känns tryggt och praktiskt för många föräldrar. Föräldrar är vana att lyssna till förskolans personal. Inför socialtjänstens representanter kan de känna mer respekt.

”Föräldrarna vet ju vilka personalen på förskolan är. Och jag tror att det kanske finns lite mer respekt såklart, för det sociala, och för socialpedagoger och så där. De (föräldrarna) vet ju att när de blir inkallade då är det problem.”

Kunskapen kan delges föräldrarna i andra sammanhang

Förskolepersonal kan hjälpa till att ge information om föräldragrupperna om de själva är kunniga i ICDP, menar informanterna. I dag marknadsförs programmet i förskolan, genom tavelanslag, mejlutskick, information vid föräldramöten, på föräldra/förskoleråd och då personalen kommer med enskilda tips. Kunskapen från ICDP behöver inte begränsas till något som lärs ut till föräldrar i grupp. En mamma eller pappa som brottas med att hämta eller lämna sitt barn kan ha nytta av att ett tips från en ICDP-utbildad förskolepedagog. Barnskötarna som intervjuats berättar att de mer än en gång använt sina kunskaper i ICDP under utvecklingssamtal.

”Man behöver ju inte gå en kurs på sju gånger som man tycker att man kanske inte har tid med. Eller: det är jobbigt att träffa andra föräldrar, för att jag har, jag tycker det är jobbigt i den här situationen, det är bara mitt barn som gör så här. Eller vad det nu kan vara. Alla föräldrar vill inte gå kursen. Kanske de föräldrar som mest behöver gå inte går.”

Nyttan med att förskolans personal utbildas i programmet

Satsningen på ICDP i förskolan har skiftat i karaktär under åren och programmet kan användas på olika sätt (jmf s.4-6). Många av informanternas utsagor handlar om vilken nytta ICDP potentiellt kan göra om programmet används till att höja kompetensen hos förskolans personal, snarare än till att öka och bredda föräldrastödsverksamheten. Om man vill satsa på förebyggande arbete med barn är det förskolan och BVC som gäller, anser flera informanter.

Dessa verksamheter möter nämligen en majoritet av stadens barn och har, med rätt kompetens, förutsättningar att i tid fånga upp barn och föräldrar som har behov av hjälp.

Den nytta informanterna förväntar sig om förskolepersonalen utbildar sig i programmet kan sammanfattas som tre gruppers välbefinnande;

- personalens välbefinnande
- barnens välbefinnande
- föräldrarnas välbefinnande.

Personalens välbefinnande

Om man vill utvärdera effekten av att använda ICDP i förskolan skulle ett sätt kunna vara att titta på personalomsättning och sjukfrånvaro bland barnskötare och förskolelärare, säger en informant. Det reflekterande förhållningssätt som ICDP lär ut ingår, tvärtemot vad många tycks förutsätta, inte i förskolepersonalens grundutbildning. ICDP-utbildningen fungerar stärkande när den bekräftar vad mottagaren instinktivt vet och kan vara en ögonöppnare för andra. Många som arbetar i förskolan är trötta och stressade samtidigt som de tvingas möta allt större barngrupper, är några av informanternas utsagor.

"Jag tror att många (personalen) i sin stress tänker att det går snabbare om jag gör. Men sedan i slutändan så går det ju snabbare när de (barnen) själva kan. När du har lärt dem. Att dela potatisen eller vad det nu är. Att man tar maten själv. Att man skickar."

"När det blir större och större barngrupper också, man tänker att vi kan inte göra något. Men det blir också en möjlighet, en möjliggörande metod. Att man tänker att jag har möjlighet att påverka det här."

Informanterna tar upp, att en påtaglig energitjuv för många, är återkommande möten med "svåra" föräldrar. ICDP kan användas som verktyg för att professionalisera förhållningssättet gentemot dessa föräldrar så att kraft och utrymme blir över till det som är förskolans egentliga uppdrag, att ta hand om barnen, är det vidare en informant som anser. ICDP handlar om att lära sig förstå att relationen till barn, föräldrar och kollegor kan påverkas av vilket förhållningssätt man väljer att använda sig av. Den insikten ger tillförsikt, arbetsglädje och ork.

"För de (personalen som utbildades till att hålla i föräldrargrupper) fick ju mycket för sig själva också. Som gör att de orkar och tycker det är roligt igen. Det skapar ju en arbetsglädje också. De får som en "nykick", de som jobbat länge. Det kommer alla tillgodo. Och det kanske gör att man stannar. Att kontinuiteten blir bättre."

"Det bästa man kan göra för personalen är att få dem att känna sig trygga i hur de ska förhålla sig till föräldrarna och till varandra så att de helt och hållet kan ägna sig åt barnen. Det tror jag ICDP kan hjälpa till med."

Barnens välbefinnande

ICDP verkar generellt och förebyggande. Programmet kan överföras till all pedagogik, från vad ett litet barn kan lära under ett blöjbyte till vad det större barnet kan lära när hon eller han är ledsen eller får ett utbrott. En av informanterna gör en spontan jämförelse med programmet StegVis;

"Vissa barn kan ta in det (programmet Stegvis), sitta och prata, men det är oftast de barn som vet hur man är mot sin kompis och så. De barn som inte har det i sig kan inte sitta och lyssna på en lektion och låtsas fantisera och prata om sådant som är okonkret och som inte är där i situationen, som har hänt. Som; "När blev du ledsen? Jo jag blev ledsen när jultomten kom för ett halvår sedan." ICDPn den är liksom här och nu. Vi jobbar med här och nu."

En av barnskötarna beskriver hur hon använder kunskaperna från ICDP-utbildningen i barngruppen. Hon berättar om att hon vinnlägger sig om att visa barnen uppmuntran och om att ge dem tid i vad helst de försöker sig på att bemästra. Hon samtalar med barnen utifrån deras egen ålder och försöker förmedla att små förtroenden från deras sida utgör värdefulla ögonblick.

Samspel enligt ICDP främjar barnens utveckling eftersom det minskar deras upplevelse av stress. En gynnsam utveckling förutsätter frånvaro av stress. ICDP fokuserar på förmågor och inte på misslyckanden och barnen mår bra av att slippa känna sig dåliga, är saker som informanterna uttrycker. Med ökat självförtroende hos barnen blir också samspelet mellan barnen emellan bättre. Konflikter minskar och destruktiva mönster bryts. ICDP lär barnen det förskoleplanen handlar om, att värna miljön och visa respekt för allt levande.

”Det märker man ju direkt att de blir mycket lugnare och tryggare genom att de kan saker och känner sig självständigare. Än att vara beroende av en annan vuxen.”

”Man ser ju verkligen en utveckling. Att barn utvecklas genom att de får prova. Att man visar på. Och också att man visar det man förväntar sig av barnet. Inte vad man ser för fel.”

Föräldrarnas välbefinnande

Förskolans personal möter en stor andel av stadens familjer, och bland dem många föräldrar som har det svårt. Informanterna har erfarenhet av föräldrar som har låga tankar om sig själva och som drar sig för att söka hjälp. Det kan vara av stor betydelse hur dessa föräldrar blir bemötta på förskolan. Personalens förhållningssätt kan, när det fungerar som det ska, verka uppmuntrande. Föräldrar som behöver det kan i sådant fall börja tala om det som är problematiskt eller få uppslag till hur de kan bryta destruktiva mönster. Ettoreflekterat förhållningssätt hos personalen kan, menar en informant, ha motsatt effekt.

”Många av våra ”socialtjänstfamiljer” har nytta av det här att de känner sig välkomna när de kommer till förskolan. Många av dem känner sig dåliga, för vad man gör dåligt det vet man ju ofta. Men om man kan möta en förskolepersonal som kan stötta och kanske också vägleda lite grann blir det ju mycket lättare. Då kanske man kan anförtro sig och be om hjälp också när det behövs. Istället för att känna sig nedtryckt och smyga in och hämta sitt barn. Då protesterar barnet och så blir det ännu värre.”

En av barnskötarna i studien berättar att hon sökte utbildningen i ICDP i hopp om att kunna minska oron hos några av de många nedstämda och osäkra föräldrar hon var van att möta. Både hon och hennes kollega anser att ICDP varit användbart i kontakten med föräldrarna även utanför grupperna.

”Man kanske tar upp det i föräldrasamtal och utvecklingssamtal som man håller med föräldrarna. Jag brukar ofta, eller nästan alltid, säga eller berätta för dem att det gör stor skillnad att man säger det man förväntar sig av barnet istället för att bråka. Och så ger jag alltid ett förslag. Exempelvis säger jag; Att när man jobbar på förskola kanske barnet har spaden i handen och slår med spaden i barnets huvud. Då visar man barnet att så här gör vi med spaden. Och så visar man och gräver och kanske börjar bygga tillsammans.”

Svårigheter

De fem informanterna har tagit upp olika typer av svårigheter kring arbetet med ICDP. Dessa har nedan sammanställts i två kategorier ”Svårigheter med att kombinera rollen som föräldragrupsledare med den som förskolepersonal” och ”Svårigheter med att sprida ICDP i förskolan”.

Den första kategorin handlar om vad informanterna erfor hände i samband med utbildningssatsningen 2011/2012. De svårigheter som några informanter tagit upp som gäller erfarenheter från och funderingar kring föräldragrupperna, som inte kan kopplas till om gruppen leds av förskolans personal eller av någon annan, har inte redovisats. Exempel på sådana synpunkter är vilka åldrar barnen till de föräldrar man vänder sig till bör ha, hur det är att arbeta med tolk och grupper med föräldrar från olika kulturer och hur det fungerar med barnvakt och närvaro/bortfall vid kurstillfällena.

Den andra kategorin ”Svårigheter med att sprida ICDP i förskolan” handlar om informanternas idéer och föreställningar kring vad som ligger bakom att ICDP aldrig fått någon spridning i kommunen.

Svårigheter med att kombinera rollen som föräldragrupsledare med den som förskolepersonal

Ingen av de två barnskötarna som utbildade sig till föräldragrupsledare år 2011/2012 har fortsatt leda grupper efter avslutad utbildning trots att de båda är mycket positiva till programmet ICDP som sådant. De erfarenheter och svårigheter som de beskriver spelat in för deras beslut att hoppa av som gruppleddare kan sammanfattas med följande;

- tiden
- ersättningen
- påfyllningen
- framförhållningen.

Tiden

Informanternas erfarenhet är att det tar mycket tid i anspråk att planera för och genomföra en föräldrautbildning i ICDP, inte minst när man är ny. Det material som kursen utgår ifrån ska fyllas med exempel; rollspel, filmer, diskussionsunderlag etc. Dessa exempel ska kursledarna själva plocka fram eller skapa tillsammans med de föräldrar som deltar. Med tanke på detta var det positivt för en av de intervjuade barnskötarna, att den hon höll sin första föräldragrupp med var så erfaren. Den andra barnskötaren berättar att hon lade ner så mycket tid på att arbeta ihop sig med sin kompanjon att hon, efter första utbildningsomgången, inte kunde tänka sig att förbereda kurs tillsammans med någon annan.

En av informanterna uppger att det förekom att kollegorna på förskolan reagerade på att de som utbildade sig till föräldragrupsledare var borta mycket. Ändå sköttes all planering inför grupperna på kvällstid.

”När man hade de där kurserna jobbade man ju mycket mycket mer.”

”Det är klart vi måste få tid att planera. Det var skillnad. En del, de som var specialpedagoger, kunde ju göra det under arbetstid. Och vi andra fick ju sitta på kvällarna och göra det. Vi tyckte det var väldigt dåligt.”

Ersättningen

Barnskötarna erbjöds kompensation för att de höll föräldragrupper i form av tid. Men det antal timmar de kunde ta ut vid senare tillfälle var inte fler än att de i stort sett gick jämnt upp med tidsåtgången för själva kurstillfällena. Med det verkade det, för informanterna, som att man förutsatte att personalen skulle vara nöjd.

”Jag kan tycka att man kunde få en halvdag ledig till att planera och sedan gå till (kursen). Att man inte behöver fokusera vid timmar hela tiden (...) Du behöver förbereda och kanske gå hem och bara koppla av och tänka på annat innan.”

”Det här med ersättningen till oss var väldigt luddigt i början. Väldigt luddigt (...) Det var nästan som att vi skulle göra det här av ren glädje. Och få en liten allmosa (...) Har man konsulenter eller så, de kostar ju skjortan.”

Påfyllningen

De barnskötare som utbildade sig i ICDP var ensamma om detta i sina arbetsgrupper. Så länge de hade kursledarträffar att gå till fungerade det bra. Där kunde de repetera vad de lärt sig och reflektera över och utvärdera hur det fungerade att använda kunskaperna i praktiken. Men efterhand blev det svårt att hålla liv i de nya lärdomarna. De kom att sakna någon att bolla med.

Framförhållningen

”En stark ledning, så att man vet vad man pratar om. Som kan svara på frågor som vi ställer. För det är ramarna. Som inte fanns här. Det var frustrerande, väldigt frustrerande.”

En av barnskötarna var inställd på att fortsätta med en ny föräldragrupp efter avslutad utbildning och förberedde sig mentalt för detta. Men det tog tid innan det dök upp något som passade hennes och hennes kollegas önskemål om tid och plats. Alltför få föräldrar anmälde sig. Det blev inte av. När informanten fick erbjudande om att hålla en grupp ett halvår senare hade hon sitt engagemang på annat håll, och avböjde att fortsätta som gruppledare.

Ett par andra informanter resonerar kring behovet av förutsägbarhet och struktur. Både föräldrar och gruppledare behöver veta vad som gäller. Någon jämför med föräldrastödsprogrammet Komet¹⁴ som man en tid haft rullande med ett par grupper per termin. Till Kometgrupperna anmäler sig många föräldrar och fler känner till att verksamheten finns.

”För att få en sådan här verksamhet (föräldragrupper i ICDP) att fungera så behövs förutsägbarhet. Att man vet att varje termin så startar det två grupper. De startar i mitten av augusti och håller på till dess och dess. Då finns det en struktur. Det syns på hemsidor och man kan anmäla sig. Nu är det lite sådär att, ska det bli och ska det inte bli.”

Svårigheter med att sprida ICDP i förskolan

Informanternas tankar kring vilka faktorer som spelar in för hur långt man lyckas komma med spridningen av ICDP i förskolan kan sammanfattas som följer;

- tydlighet och uthållighet
- programmets karaktär
- att satsningen är koncentrerad
- intresset för samverkan
- personalomsättning.

¹⁴ Komet är ett utbildningsprogram för föräldrar och lärare som syftar till att förbättra kommunikationen mellan omsorgsgivare och barn och till att minska bråk och konflikter (Hellberg, 2014)

Tydlighet och uthållighet

Det som måste till för att ett implementeringsarbete ska lyckas är tydliga, långsiktiga beslut uppifrån och förankring.

”Ja politikerna måste ju först och främst bestämma att de vill satsa på det. Och sen får de kanske tala om för cheferna. (...) Jag vet inte om det måste till mer pengar, men alla bör ju i alla fall få böcker. Och sen så får man väl tänka en period, att om tre år ska alla ha gått den här utbildningen. Samma sak som de gjort med StegVis här i Sundbyberg.”

När utbildningsatsningen gjordes 2011/2012 visade flera av kursdeltagarnas kollegor intresse för att gå kurs själva. I och med att de inte fick något besked om när, och överhuvudtaget om, fler utbildningar skulle ges avtog engagemanget, menar en av informanterna.

Barnskötarna som utbildades i ICDP skulle berätta om vad de lärt sig för sin arbetsgrupp. De närmsta cheferna var med på att tid skulle avsättas för detta. En av informanterna fick möjlighet att berätta kort om en del av innehållet, på en planeringsdag. Det skedde medan hon fortfarande hade utbildningen ”färsk” i huvudet. Barnskötarna tycker annars att APT¹⁵ är tillfällen som lämpar sig för att förmedla kunskap vidare till kollegorna. De konstaterar samtidigt att tiden under dessa träffar är knapp och att frågorna som konkurrerar om utrymmet är många. Att berätta om ICDP på APT har inte blivit av.

”Jag tror att han (föräldrastödsamordnaren) tyckte det var förankrat. Dom (förskolecheferna) tyckte nog också det. Men sen kommer verkligheten och då blir det lite annat. Det är en svår grej det här med att förankra. Och att behålla det framförallt.”

Programmets karaktär

En informant gör en spontan jämförelse mellan programmen ICDP och StegVis. Till skillnad från ICDP har StegVis ett konkret material att utgå från, en låda med olika djur. StegVis används under lektionstimmar vars antal går att räkna. På så vis blir användningen av StegVis mätbar och kan, vilket passar läroplanen och de dokumentationskrav förskolan har idag, enkelt och tydligt synliggöras. Att på motsvarande sätt dokumentera användningen av ICDP är, enligt informanten, svårare.

”Det är ju mycket att man ska dokumentera och man ska visa på vad man har gjort (...)Man ska visa upp; Nu har vi gjort den här blomman i papper och klippt. Och nu har vi lärt oss det här. Men på vilket sätt gjorde ni det då? Var det bara; Sitt ner på stolen och gör det här nu? För att alla femton ska göra den här blomman, eller vad det nu kan vara (...) Det är värdegrunden det handlar om (...) Det är inte konkret.”

När förskolecheferna fick sin utbildning i ICDP år 2007 var det flera som hoppade av. Det kan ha att göra med att utbildningen innehåller en del utmanande inslag då deltagarna ska berätta ganska mycket om sig själva, menar en av informanterna. Det kan ha varit obekvämt och stämt dåligt med avhopparnas syn på chefsrollen. Även bland de som var lite bekanta med programmet fanns en skepsis och osäkerhet.

”Ja jag vet inte vad man ska förklara det på för olika sätt... Att det (ICDP) är lite, inte flummigt, men lite; Vad ska det leda till? Och, om vi ska satsa så här stort? Jag tror det fanns ett väldigt motstånd.”

Att satsningen är koncentrerad

Det vore bra att inleda en eventuell satsning på att sprida ICDP med ett pilotprojekt, resonerar flera informanter. Till ett pilotprojekt behöver man avsätta resurser, och man får möjlighet att

¹⁵ Arbetsplatsträff

skapa ett gemensamt synsätt i arbetsgruppen. Ett pilotprojekt möjliggör på ett annat sätt än idag att man utvärderar programmets effekter.

”Då är det väl lämpligast om man har någon pilotförskola, som får extra då, för att klara det här.”

Det finns idag en förskola i kommunen, Vitsippan, som man valt att satsa lite extra resurser på. Där erbjuds olika typer av insatser. På den förskolan har man lyckats bättre med att rekrytera föräldrar till ICDP-grupperna, menar en av informanterna.

Förskolechefer har ställts inför att släppa duktig och engagerad personal som utbildats i ICDP till föräldragrupper från andra förskolor än den egna, och det har, framkommer i en av intervjuerna, väckt motstånd.

Det har ibland varit svårt för de få utbildade personerna bland förskolepersonalen att känna mandat och styrka nog att delge sina nyförvärvade kunskaper. Om detta berättar flera informanter. När en kollega samspelat med barnen, på ett sätt som rimmat illa med synsättet i ICDP, har de ICDP-utbildade pedagogerna i sin ensamhet haft svårt att påtala och reflektera kring det med arbetskamraten.

Intresset för samverkan

Från socialtjänstens håll kan man se fördelar med att satsa på att utbilda förskolans personal i ICDP. Det innebär en möjlighet att arbeta förebyggande och medför att man får förutsättningar att nå andra föräldrar och barn än socialtjänsten lyckas med på egen hand.

Handledarna (som representerar individ- och omsorgsförvaltningen i denna studie) har varit med många år. De menar att hur deras uppdrag gentemot andra förvaltningar (exempelvis barn- och utbildningsförvaltningen) formuleras, varierar över tid. Ibland beskrivs det som huvudsakligen omhändertagande ibland snarare som pedagogiskt. Intresset för att utbilda förskolan i ICDP mattades av efter utbildningsomgången 2011/2012. Nu är det dags för individ- och omsorgsförvaltningen att inleda en satsning på att utbilda fritidsledare inom skolan.

”Upp som en sol och ner som en pannkaka.”

För att komma runt att det handlar om hur de olika parterna ser på sitt ansvar borde det kanske finnas en förvaltningsövergripande pott pengar, föreslår en informant.

”Det kan bli en svårighet det här med att det är olika förvaltningar.”

Personalomsättning

Sedan förskolecheferna erbjöds delta i grundutbildningen i ICDP år 2007 har flera slutat, däribland verksamhetschefen, och kännedomen om programmet inom förskolans ledning är idag begränsad, menar informanterna.

”Det måste ju vara en förskolechef som tror på det här och som måste få det förklarat för sig. En föreläsning tror jag nästan, där man berättar vad det här går ut på.”

En av informanterna, som gick utbildningen 2011/2012, upplever att hon då hade en relativt stabil arbetsgrupp. Senare när en kollega slutade, fick man fördela om ansvaret och förlita sig på vikarier. Barnskötaren ansåg då att hon inte längre räckte till för att leda föräldragrupp. Kontinuitet och bemanning inom barnomsorgen är avgörande.

Språkprojektet

Språkprojektet är inne på sitt tredje år. Två fokusgrupper har samtalat kring detta och resultaten presenteras som den nytta respektive de svårigheter informanterna ser med projektet.

Nytta

Den nytta informanterna lyfter fram kring Språkprojektet har sammanfattats i fem punkter;

- projektet riktar fokus
- personalen blir medvetandegjord och delaktig
- språkombudens roll har stärkts
- barnens språk utvecklas
- föräldrarnas delaktighet.

Projektet riktar fokus

Språkombud fanns på Sundbybergs förskolor flera år innan språkprojektet tog sin början. Informanterna uttrycker att språket alltid har varit viktigt och finns i allt förskolan arbetar med. Det är positivt, att arbetet kring språkutveckling har pågått och är planerat att fortgå en tid. En informant uttrycker att språkfrågan idag känns aktuell för många. Det gör den eftersom det sker en stor inflyttning till Stockholmsområdet, av familjer med annat språk än svenska som modersmål. En bra sak med projektet, framkommer i en av fokusgruppsdiskussionerna, är att språkfrågorna lyfts fram. Om inte fullt ut så åtminstone mer än tidigare. Såväl brister, som den stora mängden samlad kompetens, synliggörs på ett annat sätt. Att så sker, säger en informant, tycker många på förskolan är positivt.

"Därför tror jag det behövs projekt. Kanske når man inte alla avdelningar eller arbetslag men det måste ändå öka. Det blir mer och mer."

"Jag tror det har blivit mer synligt att vi arbetar med språk. Man ser att det finns så mycket erfarenhet."

Personalen blir medvetandegjord och delaktig

"Det har hänt mycket på ett år, alla är med på tåget"

Målet med språkprojektet är att få alla delaktiga. Pedagogerna kan jobba olika men ska ändå ha samma grund, som en informant uttrycker det. På förskolan arbetar man med en mängd språkfrämjande aktiviteter. Informanterna berättar om dessa. En term som används är *benämna*. Att hela tiden *benämna*, i samspel med barnen, är viktigt säger en informant. Andra informanter berättar; Man arbetar med tecken och bilder som sätts upp på väggarna. Det fungerar som en språkstödande aktivitet att närvara i barnens lek. Flerspråkig personal kan säga samma sak både på svenska och på barnens modersmål. Biblioteken används, och man läser böcker på olika språk. Det förekommer att förskolorna tar föräldrar till hjälp i arbetet. Språkpärmerna, som en informant kallar *"en guldgruva"* av tips på aktiviteter, används i olika hög grad och på ett mer eller mindre systematiskt sätt.

"Vi hade det på ett APT. Alla arbetslag hade gjort en aktivitet som vi lade in i språkpärmerna. Sedan presenterade vi den aktiviteten för varandra på ett personalmöte eller APT. Det var väldigt bra."

Den årliga kartläggningen har fört med sig att man satt upp mål för de språkliga aktiviteterna och det är positivt, anser en informant. I och med kartläggningen har personalen fått syn på vad de gör bra och vad de gör mindre bra. Från början fanns en tendens att skatta förskolans prestation för högt men man har lärt sig tänka efter hur man når mål genom att ta ett steg i

taget, diskuterar en av fokusgrupperna vidare. Att sätta upp kriterier för hur man når mål fungerar som en morot att bli bättre, oavsett om kriterierna är de mest lämpliga eller inte.

Den föreläsning av en logoped som förskolans personal fick genom projektet var mycket uppskattad, enligt informanterna. Nu hoppas man i fokusgrupperna mycket på de språkcirklar som ska hållas under hösten. Cirklarna kommer att sätta fart på personalen framhåller flera av de språkbud som uttalar sig. Dels för att alla ska delta och dels för att frågeställningarna som följer med texterna ger bra tankeställare och uppmuntrar till diskussion och utbyte av tankar och idéer.

Personalen har börjat reflektera mera. Informanterna har fått nya tankeställare och i förskolornas personalgrupper ställer man sig andra frågor tillsammans. Här har man kunnat få syn på saker som hur man pratar med sina kollegor inför barnen och hur mycket man använder ordet ”inte”. Andra exempel som framkommer i fokusgrupperna är att personalen på förskolan har börjat reflektera över vilket förhållningssätt de har gentemot föräldrar från andra kulturer med annat språk. De funderar över hur de kan arbeta för att skapa talutrymme för alla barn. Informanterna menar också att det finns en växande insikt kring skillnader beroende av genus och kring behovet av att arbeta med språk även med barn utan språksvårigheter.

”Hos oss har det gjorts tydligt, att fast vi till största delen har helsvenska barn, så måste man jobba med språkutveckling i alla fall. Där tror jag en och annan har känt att det går av sig självt.”

”När man har ett arbetslag är det skönt om den andre kan säga; Vad håller du på med? Varför gör du såhär?”

”Man får tänka efter själv, hurdant språk använder jag?”

Språkbudens roll har stärkts

Språkbuden har regelbundna träffar. De informerar om projektet på förskolornas APT och ska nu leda språkcirklar med sin personal. Arbetet som språkbud har blivit roligare, anser någon. Bland de fokusgruppsdeltagare som är språkbud finns förhoppningar om att det ska bli lättare att involvera personalen tack vare att språkbuden gjorts delaktiga i projektet.

”Jag tycker det är jättebra att de tog in språkbuden i det hela det måste jag säga. För det tydliggjorde vår roll. Det kanske gav oss lite mer befogenhet att faktiskt putta på folk.”

Barnens språk utvecklas

”Att vi jobbar med språk syns, det gör det.”

Barnen pratar mer och mer. En informant berättar att föräldrarna säger att barnen börjar använda ord som inte kommer hemifrån. Det kan vara ett resultat av sådant arbete som förskolan ägnade sig åt redan innan språkprojektet fanns. Det kan också bero på en naturlig utveckling hos barnen, funderar informanterna. Från skolans håll har sagts, att det märks att barnen arbetat med *Bornholmsmodellen*¹⁶, kan en fokusgruppsdeltagare berätta.

Målet med språkprojektet är att barnen ska bli mer självsäkra med sitt språk. En informant anser att man genom språkprojektet har fått lite mer stöd i hur man kan lägga upp *språksamlingarna*. Hon kallar dem så och anser att de är bra. I fokusgruppen resonerar man vidare; Barnen visar mer intresse för samlingarna nu. Det händer att de vill hålla samling själva. Språksamlingarna sker i mindre grupper och alla barn får en chans att komma till tals.

”Barnen som inte pratade så mycket, så småningom vågade de prata i en samling.”

¹⁶ Boken man arbetat utifrån är enligt de ansvariga specialpedagogerna ; ”Före Bornholmsmodellen –språklekar i förskolan” av Görel Sterner.

Det finns andra språkaktiviteter som informanterna tänker har gjort skillnad. Barnen har återberättat sagor hemma, räknat köttbullar vid matbordet och pekat på trianglar och cirklar i affären när matematiskt språk varit temat. De har börjat rimma, lära av lek med äldre barn och känna igen sitt skrivna namn. När personalen satt upp bilder och tecken på lappar överallt på förskolan har barnen lärt sig känna igen dessa, och på så sätt vetat var sakerna hör hemma, när de plockat undan efter sig.

”Det var stor skillnad på en gång (...) Att de kunde ställa tillbaka på rätt ställe och koppla bilden till leksaken.”

Föräldrarnas delaktighet

En informant tar upp hur glada och respekterade ett par föräldrar verkade känna sig när hon använde ett par tre ord som hon lärt sig på deras språk. Att stötta föräldrar att våga använda sitt modersmål, också på förskolan, är viktigt, anser hon.

Informanterna berättar om hur de försökt informera föräldrarna och i olika utsträckning göra dem delaktiga i det arbete med språk som förskolan ägnar sig åt. Någon har visat de dokument som personalen fyllt i kring olika språkaktiviteter, på sina föräldramöten. En annan informant tog sig tid att beskriva de övningar som görs med barnen och vad tanken med dessa är. Hon beskriver det som otroligt lyckat. Genom att göra på det sättet fick hon stopp på föräldrarnas återkommande frågor kring när barnen ska börja lära sig bokstäver.

”Det var språkprojektet som gav mig idén att visa hur vi jobbar, för föräldrarna och för kollegor också.”

Svårigheter

Informanterna har berört flera svårigheter med Språkprojektet och de har delats in enligt nedan;

- svårigheten att utvärdera vad som har med projektet att göra
- att gå på djupet
- språkombudens roll
- hela personalens ansvar
- att hålla levande och fullfölja.

Svårigheten att utvärdera vad som har med projektet att göra

”Jag tycker mig höra, på ett par månader bara, att visst så pratar barnen mer. Men om det är av språkprojektet eller, det är svårt att säga.”

Det är svårt att avgöra vad av det de som förskolepersonalen gör och upplever som utveckling, som har med själva projektet att göra. Man har alltid arbetat med språk i förskolan och alla språkfrämjande aktiviteter man ägnar sig åt i dag är inte sprungna ur Språkprojektet.

”Sedan tänker jag på det här med StegVis också, det är också språkutvecklande.”

Barn utvecklas naturligt och dessutom följer inte personalen alltid samma barn över längre tid, resonerar informanterna.

I en av fokusgrupperna börjar man diskutera vad den utvärdering förskolan ska göra av sin verksamhet, innebär när det kommer till barnen;

”Och det är personalen och verksamheten vi utvärderar, det är inte barnen.”

”Men man utgår ju från barnen också i utvärderingen, för att se resultatet. Annars kan vi inte utvärdera dem.”

Ett sätt att mäta om förskolan lyckas med sitt arbete kan vara föräldraenkäterna, påtalar en informant. Hon tycker att enkäterna, så här långt, inte visat på att språkprojektet gjort skillnad. Många föräldrar har svårt att förstå och/eller att visa intresse för enkäterna, är det en annan informant som anser.

Att gå på djupet

Det är viktigt att verkligen förstå syftet med att ha ett projekt kring språk och vad det innebär att ha extra fokus på arbetet med språk. Även om man har fått det förklarat för sig har man kanske inte tagit det till sig, är uttalanden man gör i en av fokusgrupperna.

När man har klart för sig vad man vill ha ut av arbetet måste man våga vara kritisk, tycker en informant. Hon fortsätter med att säga att man inte har börjat arbetet med språkprojektet i rätt ände. Först måste man titta på, diskutera och definiera, saker som vad en språklig miljö egentligen är för något. Först därefter kan man komma till hur man tar sig dit. Man måste kartlägga vilka barn det är man har på förskolan. Vad är det de kan och vad är det de behöver? Detta måste man veta för att kunna nå syftet och göra nytta för alla barn. I annat fall blir arbetet fragmentariskt och ytligt, anser informanten.

”Jag tror syftet går lite förlorat i kurser och cirklar och allt. Det blir så att man bara plockar lite grann. Det går inte på djupet, varför gör vi det här?”

Den pärm som arbetats fram i projektet diskuteras i båda fokusgrupperna. Pärmerna finns digitalt men flera fokusgruppsdeltagare vill att det ska finnas en pärm per avdelning. Det blir mer levande så, säger en informant. Ur pärmen kan man plocka tips på aktiviteter. Meningen är att man också ska dokumentera och föra tillbaka till pärmen, material kring hur aktiviteten fungerat. Det kräver att man funderar över och diskuterar vad som är viktigt att lyfta fram och hur man skriver för att det ska kunna komma andra till glädje. Man kan inte bara fylla i ett formulär för hand och låta det bli liggande på den egna arbetsplatsen, som en informant uttrycker det. I stället måste man diskutera hur man gör arbetet professionellt.

”Man använder boken som en tipsbok ungefär. Man fortsätter inte progressionen i den.”

Språkombudens roll

Alla språkombud är inte förskolelärare fast det var sagt så från början. Det behöver finnas många olika sorters ombud på en förskola och personalen räcker inte till. Från början var det tänkt att det skulle finnas ett ombud på varje avdelning säger en informant. Nej på varje förskola säger en annan. Antalet avdelningar per förskola skiljer sig åt.

”Sju avdelningar och jag är själv.”

En och samma förskola kan inte släppa sju personal samtidigt till en språkombudsträff. De informanter som är språkombud önskar överlag att de var fler.

”Kanske att man är två ansvariga på varje bas¹⁷. För det stöttar. Om man kan planera på ett annat sätt och sprida det här på ett annat sätt.”

När språkombuden är för få och eller byts ut har arbetet med språkprojektet en tendens att stanna upp, framkommer i en av fokusgrupperna.

”Man har inte den tiden i arbetet (...) Det blir fördröjt.”

En beskrivning vad ett språkombud har att svara för finns nedskrivna i språkparmen. Nya ombud brukar få berättat för sig vad där står, menar en fokusgruppsdeltagare, men en annan säger att hon inte känner till detta.

¹⁷Avdelning/arbetslag

Språkombudens medarbetare är många gånger stressade och i olika grad motiverade. I de lägena skulle det vara bra med någon som kom utifrån, en pedagogisk handledare med annat mandat, resonerar en av informanterna.

”Det kan vara svårt om man är språkombud på sin egen skola och alla redan; Vi har inte tid, vi kommer inte hinna det där.”

Språkombuden ges möjlighet att prata om språkprojektet på APT. Det är inte alltid lätt att veta vad som ska tas upp då, tycker ett av ombuden som deltar i studien. Innehållet i språkombudsträffarna är inte alla gånger så konkret, att det går att redovisa vad mötena handlat om.

Nyligen har språkombuden fått en uppgift till, att leda språkcirklar à tre tillfällen med alla medarbetare. Några språkombud har velat få besked om hur mycket tid de har att disponera för förberedelser eftersom detta inte blivit klart uttalat.

”Vi kände att Sundbyberg fick 30 cirkelledare gratis. Då tänker man att det hade varit bra om de sagt innan; ”Så här mycket tid får ni till det här” Så får man själv avgöra.”

Att språkombuden skulle bli cirkelledare själva efter att ha deltagit i varsin cirkel stod inte klart för alla förrän vid det sista tillfället. Detta med att vara cirkelledare kan kännas svårt och olustigt för somliga. En informant uttrycker det som att man kan vara ett utmärkt språkombud utan att vara lämplig som cirkelledare, för kollegor som dessutom själva är pedagoger.

”Man måste lära sig att vara cirkelledare.”

Hela personalens ansvar

Språkombuden kan inget göra om personalen saknar intresse, kompetens och engagemang, anser man i en av fokusgrupperna. De som arbetar på förskolan bär ett gemensamt ansvar för att uppnå läroplanens mål och det har inte att göra med om man är ombud eller inte, är en uppfattning som framkommer. Den som inte är intresserad kan inte tvingas och därför ser det olika ut på olika avdelningar och förskolor nu, precis som innan Språkprojektet drog igång.

”Det hänger ju mycket på språkombuden, det tycker jag att jag märker, om det är någon som är aktiv.”

”I alla arbetslag finns inte kompetensen.”

Inte minst eftersom språkombuden ofta ansvarar för flera avdelningar än sin egen behöver de hjälp av sina kollegor t ex när det gäller att sprida information. En informant, som är språkombud, har ordnat tio uppsättningar pärmar för att dessa ska finnas lättillgängliga för all personal på förskolan. Det går inte att lämna barnen för att springa efter en pärm på en annan avdelning. Att uppdatera alla pärmar kontinuerligt är ett tidskrävande arbete. Informanten har bett att varje avdelning ska utse någon ansvarig som kan ombesörja att de nyheter som hon mailar ut tillförs respektive pärm. Hon tror inte avdelningarna lyckats med detta.

Personal som plockar papper från pärmen kan missa att sätta tillbaka dessa. Pärmen används olika väl, uttrycks i fokusgrupperna.

”Det behöver vi nog bli bättre på, att sätta in det här i språkpärmarna, så att det blir ett levande dokument.”

”Vissa vet inte ens att den finns.”

Det skulle vara värdefullt att veta inställningen till språkprojektet också bland de i personalgrupperna som är tysta, tycker en av informanterna.

I båda fokusgrupperna talar man om att det måste finnas minst en anställd på plats i varje personalgrupp som har, som en informant uttrycker det, ett *rent* svenskt språk. Så är det inte riktigt, även om det är vad som ska gälla. Det en svår uppgift som åligger förskolan, tänker en

av informanterna. De mångkulturella avdelningar som inte har personal som talar barnens modersmål har likväl till uppgift att stötta barnens språkutveckling konstaterar hon.

Att hålla levande och fullfölja

Det finns en risk att arbetet inom språkprojektets olika delar rinner ut i sanden istället för att fullföljas och hållas vid liv. Liknande saker har hänt förr, tycker en av fokusgruppsdeltagarna.

”Lite typiskt för Sundbyberg att de gärna drar igång grejer, men det följs inte riktigt upp ordentligt.”

”Det här är en process. Det tar tid.”

Under tiden språkcirkelarna pågår har man en stående punkt på APT för att diskutera dem, men vad händer sedan? undrar informanterna. Cirkelarna har dragits igång utan att man bestämt hur de ska följas upp konstaterar man, och kommer med fler exempel; Man har inte sett till att alla förskolor har samma tillgång till hjälpmedel som iPad, trots att detta är en ambition i staden. *Före Bornholmsmodellen*¹⁸, som många av förskolans pedagoger valde att delta i fortbildning kring, har inte följts upp. På några förskolor har man lånat ”läspåsar” på biblioteket, med böcker på olika språk, men inte kommit igång med att använda dessa. Pärmen som används i språkprojektet är, som nämnts tidigare, svår att hålla uppdaterad. Om det saknas ett aktivt språkombud, riskerar den bli stående som en av alla andra pärmar.

Den årliga kartläggningen som görs som en del av språkprojektet måste man arbeta med kontinuerligt för att den ska bli meningsfull, resonerar en av fokusgrupperna. Om en utvärdering eller kartläggning visar att arbetet med språk kommit av sig måste man vara beredd att ge det en ny skjuts, är det en informant som påtalar.

”Ja det måste vara ett levande dokument de här skattningarna som vi har gjort så att man verkligen lägger det på bordet på alla APT och Bas¹⁹.”

”Man ska inte ta bort utvecklingsmålen i dokumenten förrän de verkligen sitter. De kanske får sitta i många år.”

Eftersom det hela tiden kommer ny personal till förskolan skulle man egentligen behöva starta nya cirklar vart tredje år, uttrycker en av informanterna.

StegVis

Resultatdelen för StegVis är på samma sätt som när det gäller de två andra insatserna indelad i de två avsnitten *Nytta* respektive *Svårigheter* i användningen av programmet.

Nytta

Den nytta informanterna ser med StegVis kan delas in i nedanstående rubriker;

- kvalitén i materialet
- kontinuiteten
- StegVis kan visas upp utåt
- barnen lär sig
- personalens förhållningssätt påverkas.

Kvalitén i materialet

StegVis lådor med kort, handdockorna, sångsamlingen och brevmallarna utgör ett enkelt och användarvänligt material. I och med att det är beprövat och känt bland många blir det

¹⁸ Boken man arbetade utifrån var enligt de ansvariga specialpedagogerna ; ”Före Bornholmsmodellen – språklekar i förskolan” av Görel Sterner.

¹⁹ Avdelningsmöte

kraftfullt, anser en av informanterna. Det är konkret, informativt och tydligt indelat så att det blir möjligt att fokusera på en känsla i taget, är också beskrivningar informanterna gör.

"Just de här första korten, med de olika känslorna och känslösa ångan, jag gillar verkligen det. För de (barnen) verkligen tittar på varandra och får en bild av; Vad är man när man är äcklad?"

Materialet i StegVis är omtyckt bland barnen och pedagogiskt, anser flera informanter. Strukturen som följer med de olika stegen/korten är till hjälp, inte minst om det är ont om personal. StegVis materialet kan användas även av ny personal och/eller av de som ännu inte fått utbildning, diskuterar man i fokusgrupperna.

"De lite äldre barnen tycker det är spännande och kul och materialet är ju roligt."

"Det är ju skräddarsytt (...) Om det är första gången har man det ju hur bra som helst ordnat."

"En dag med få pedagoger, att ändå ha den här lektionen, en styrd aktivitet. Det är oftast bättre för barnen än att de bara leker fritt och det blir konflikter hit och dit."

Kontinuiteten

"Men det tycker jag har varit bra i Sumpan, det här att det har fått vara kvar genom åren, så det har funnits en chans för fler att utbilda sig."

Informanterna uppfattar att man i Sundbyberg etablerat en kontinuitet kring användandet av StegVis som ger vinster för både barn och personal. Personalen blir varm i kläderna och kan gå in för varandra. Allteftersom personalen skaffat sig erfarenhet av hur materialet fungerar, kan de nyttja detta på ett mer flexibelt och verksamt sätt. StegVis blir som bäst när det, i konkreta situationer som uppstår i barngruppen, sker en återkoppling till det lektionerna handlat om, är det informant som betonar. Barnen har ofta haft StegVis-lektioner under flera år på förskolan. När de har StegVis i sig "som en röd tråd", är det lätt att påminna barnen genom att återkoppla till de gemensamma lärdomarna, resonerar en av fokusgrupperna. Personal som kommer ny blir erbjudna utbildning men har även innan de kommer så långt en fördel av att barnen är inskolade i ett sätt att tänka.

"Pedagogerna har det i sig."

"Jo men barnen är medvetna om den här processen, den finns ju i dem. Om man har en kontinuitet och alla är med på tåget. Då vet de vad det handlar om."

StegVis kan visas upp utåt

Fokusgruppsdeltagarna uppfattar att det sätt på vilket StegVis är uppbyggt, konkret och handfast gör det enkelt att visa upp utåt. Användningen av StegVis är lätt att dokumentera i handlingsplaner och andra dokument som krävs av förskolan idag.

"Det ska man redovisa i sin likabehandlingsplan, hur man går vidare om det inträffar. Då är det väldigt bra att konkret kunna visa det här med StegVis, så här gör vi med det här och vi gör det förebyggande. Det står på många punkter i vår, att vi jobbar med det här."

Föräldrarna är för det mesta lätta att entusiasmera, upplever informanterna. StegVis materialet är försett med färdiga brevmallar som är användbara när det kommer till att presentera arbetet med StegVis för hemmen.

"Jag tycker det är jättebra det här med hur man involverar föräldrar och hur man berättar för dem."

Barnen lär sig

Målet med StegVis är att barnen ska lära sig att känna igen olika känslor hos sig själva och hos andra. Det handlar, menar informanterna, om att våga uttrycka sig och ta plats, men också om att lära sig visa hänsyn, vara hjälpsam och inkännande, respektera de som behöver mer

tid, dela med sig och tänka till. StegVis handlar om att synliggöra konflikter och hitta sätt att lösa dem på bästa möjliga sätt, är en annan beskrivning. StegVis fokuserar inte egentligen på det enskilda barnets sätt att förhålla sig till sina känslor utan om hur gruppen klarar sig tillsammans, som en informant uttrycker det.

"Det kommer vara så genom livet att vissa är mer impulsstyrda än andra. Men hur förhåller vi oss till det?"

StegVis gör mer påtaglig skillnad i grupper där det finns stökiga barn, anser man i en fokusgrupp. StegVis bidrar till att komma ifrån "syndabockstänkandet".

"Många gånger är det något annat barn som säger; "Det var inte hans mening." Att de har sett och förstått det här."

En informant upplever att det fyller en funktion att man, när man använder StegVis, avsätter tid till ett sammanhang. Att man samlas i en mindre grupp, i vilket barn får tillfälle att säga vad de tycker. Barnen vågar mer och mer. Flera barn håller egna samlingar.

"Förra året hade jag en pojke som var väldigt blyg men när vi pratade om att vara modig så fick han korn på att blyg och modig var två motpoler och att han kunde jobba med det där."

En informant berättar att det under en period fanns barn som gick runt och sa "ursäkta förlåt" varje gång de avbröt någon. Även om det nästan missbrukades till slut så tycker informanten att barnen genom detta visade de att de förstått vilken verkan det kan ha att använda ett trevligt språk.

Det är svårt att säga vilka förändringar i barnens beteenden som har direkt koppling till användningen av StegVis, tycker man i fokusgrupperna. Barnen har blivit bättre på att göra egna försök att lösa konflikter och på att säga ifrån om de upplever något som orättvist. En informant har mött föräldrar som berättat, om barn som kommit hem och sagt; "Nej stopp så där kan du inte göra". Barn blir stolta när de får handdockan *Valpen* att ta det lugnt och lyssna, säger en informant. Barn får ett tydligare kroppsspråk, inte minst de yngre som har knappare ordförråd. Det finns barn som blivit bättre på att säga förlåt om de t ex råkat puttas. Äldre barn har börjat hjälpa yngre, är alla exempel som informanterna ger.

"Nu när det är inskolningar och vi ser ett större barn hämta en kanin till ett litet barn, då känner jag, det är för att vi pratar om det hela tiden"

Personalens förhållningssätt påverkas

"Det är nog en liten resa för oss pedagoger också."

Utbildningen i StegVis och användandet av detsamma gör något med personalens förhållningssätt, upplever flera fokusgruppsdeltagare. StegVis kan bidra till att personalgruppen blir bättre på att möta och spegla, såväl varandra som barnen, på ett konstruktivt och respektfullt sätt. En av informanterna tycker att feedback blir lättare att både ta och ge, när man kan hänvisa till gemensamma begrepp. Att StegVis budskap smittar av sig på det allmänna förhållningssättet har stor betydelse för hur bra det blir för barnen. I en av fokusgrupperna berättar en informant om hur snabbt hennes barngrupp föll tillbaka i ett dåligt mönster kring matbordet, efter att i två veckor ha haft en vikarie som satt med dem. Vikarien hade en annan stil och annat språkbruk än det StegVis uppmuntrar till.

"Det är själva förhållningssättet, och hur vi jobbar med det under hela verksamheten, som är ännu viktigare tror jag."

Svårigheter

De svårigheter informanterna ger uttryck för utifrån sin erfarenhet av att använda StegVis kan sammanfattas enligt nedan;

- oerfaren/mindre skicklig personal
- vara ensam som gruppleddare
- avhängigt av barngruppen
- bristande tid för reflektion
- svårt att mäta.

Oerfaren/mindre skicklig personal

Det är av betydelse hur, det vill säga av vem, StegVis lärs ut. Alla har inte samma intresse och förmåga, konstaterar en av fokusgrupperna. Lyckas man inte fånga barnens engagemang de första minuterna av en lektion kan man lika gärna avbryta, är det en informant som tycker.

”Men då kanske man inte är engagerad i det här och ska ha sådana saker. Man kanske är bra på något annat.”

De som fått utbildning och arbetat länge har av naturliga skäl ett förspång, dels när det gäller att hålla lektioner dels när det kommer till att improvisera. Att materialet är rikt på instruktioner kan ha en baksida, som en informant ser det.

”Så de (personal som inte fått utbildning) har blivit stressade av att de inte gått utbildningen. Vi är lite ovana med det i förskolans värld, att få ett material som säger hur man ska jobba. Annars så brukar vi få hitta på själva vad vi vill göra.”

Att det har betydelse vem som är användare StegVis får konsekvenser, beskriver en informant, mot bakgrund av att det inte är ovanligt att förskolorna behöver vikarier och drabbas av personalomsättning.

”Nu har jag jobbat med två vikarier och jag är den enda som kan göra det här. Fast jag är den som känner barngruppen bäst också, så man ska vara överallt då.”

Vara ensam som gruppleddare

På förskolorna arbetar man oftast ensam med att leda barngrupper kring StegVis-materialet. Flera informanter föredrar att ha det så. Ensamarbetet är som regel en förutsättning för att lektionerna ska bli av och för att barngrupperna inte behöver bli så stora, tycker flera informanter. Sex-sju stycken barn är ett optimalt antal för en grupp, är det några av informanterna som resonerar. Det finns också nackdelar med att det saknas utrymme att vara två gruppleddare, tar man upp i fokusgrupperna. Den pedagog som håller lektioner utan närvaro av en kollega, kan inte få feedback på sitt arbete annat än från barnen. En konsekvens av ensamarbetet är att det kan vara svårt för den som håller i StegVis att förmedla till resten av personalgruppen vad som händer under lektionerna. Som ensam gruppleddare kan det vara svårt att räcka till i stunden.

”Det blir lite körigt när man har haft pennan i en hand och kameran i den andra och så har man suttit och försökt få kontakt med alla barnen. Då är det lite körigt.”

Avhängigt av barngruppen

”Och så beror det ju på vad det är för ungar såklart.”

Hur väl det fungerar att använda StegVis och vilken nytta det gör, har att göra med hur barngruppen ser ut, är det ett par informanter som tycker. Många barn har svårt att sitta still även under en kortare lektionstid, särskilt om gruppen är stor. StegVis-materialet kan med fördel börja användas så tidigt som möjligt i barnens liv, tycker en informant. START som har utarbetats för de yngre barnen används på förskolorna. Det utbildningen i programmet riktar in sig på är de äldre barnen, 4-5-åringarna.

”Det skulle vara bättre om man fick fler tips på lekar och aktiviteter som man kan göra med de yngre barnen. Det är där vi måste börja.”

Barnens tillgång till språk har betydelse för hur det fungerar att använda StegVis. Såväl barnens ålder som modersmål spelar in, enligt informanterna.

"Språket har ju stor betydelse. Språkförståelse, för annars hänger de inte med."

Bristande tid för reflektion

Planeringen inför lektionerna i StegVis är viktig. Informanterna anser att, när och hur personalen får till planeringen, varierar. Det behövs mer tid för att prata med kollegor om arbetet, bolla idéer och reflektera ihop kring StegVis. Det är hela tiden mycket annat som går före såväl på APT som på avdelningsmöte, tycker informanter i båda fokusgrupperna.

"Jag känner att det inte har högsta prioritet."

Fokusgrupperna som görs i den här studien, kunde enligt flera informanter, med fördel ägt rum i arbetslagen ute på respektive förskola. Sammanställningen av resultaten är, anser en fokusgruppsdeltagare, viktigare för den enskilda förskolan än för de som bestämmer i stadshuset.

Reflektion och dokumentation är viktiga av flera skäl. Informanterna tycker att det är angeläget att många kommer till tals.

"Alla hinner inte se allt men alla hinner se något."

Reflektion är viktigt för att man inte ska tappa bort syftet med det man gör, är det en informant som uttrycker.

"Sedan att det finns ett syfte med det, att barnen lär sig. Men många gånger, eftersom vi inte alltid har tid att dokumentera, så glöms det."

Svårt att mäta

Det är, enligt flera informanter, svårt att härleda såväl enskilda barns som barngruppens utveckling direkt till användningen av StegVis. Det finns dock, berättar en informant, åtminstone föräldrar, som uppfattar det som självklart att programmet ger resultat.

"Jag undrar själv; Jaha kan man verkligen märka det (att Stegvis används)?"

"Det är svårt att bedöma utgångsläget."

"Det är många (föräldrar) som säger; "Jag tror det är en så fin barngrupp för att ni jobbar med StegVis."

Diskussion

Resultaten i den här studien handlar om hur informanterna upplever att det är, och har varit, att införa, använda och följa upp de tre insatserna ICDP, Språkprojektet och StegVis. Föregående kapitel ger också en bild av vad informanterna upplever att detta arbete gett eller bidragit till att ge i form av positiv utveckling hos barnen, hos förskolepersonalen, och i viss mån hos föräldrarna. Nedan följer ett sammanfattande och jämförande resonemang kring dessa hur och vad. Först några ord kring tidigare forskning och kring representativitet i urvalet.

Metoddiskussion

Tidigare forskning

En avvägning inför analysen av det insamlade materialet har varit vilken sammanställning av tidigare forskning som är viktig för studien. Såväl forskning kring implementering, som kring effekten av olika hälsofrämjande insatser kan synas relevant. Föräldrastöd, finns i många former, och är en sådan insats. Relevant synes också forskning kring förskolans arbete i stort och kring pedagogers upplevelse av sitt arbete.

Med en ordentlig genomgång av den forskning som finns att tillgå skulle rapportens omfång bli betydligt större. Det skulle också innebära att fokus försköts från det som uppdragsgivaren efterfrågat. Mot bakgrund av den oklara plats ICDP idag har i Sundbybergs förskola, skulle en sammanfattning av den stora mängd internationell forskning som finns kring programmet, ge en märklig tyngdpunkt.

Av Socialstyrelsens nationella inventering av metoder som används för att förebygga psykisk ohälsa hos barn (2007) framgår, att det råder stor brist på nationella utvärderingar av de metoder, som bland andra förskolan rapporterat att de använder. Bland dessa metoder återfinns ICDP och StegVis (a.a.) Enligt muntlig uppgift från Björn Gíslason har knappt några studier gjorts kring StegVis i förskolan, trots att det framförallt är inom förskolan som programmet fått spridning i Sverige.

För den här studien har ett fåtal tidigare utvärderingar, tre kring StegVis och en kring ICDP, valts ut för att ge exempel. Tre av de fyra studierna avser svenska förhållanden. Informanterna är pedagoger, främst från skolan.

Representativitet i urvalet - Vem har kommit till tals?

Informanterna i den här studien är pedagoger från olika förskolor i Sundbyberg, en förskolechef och två handledare/utbildare från individ- och omsorgsförvaltningen. Det är deras perspektiv, resonemang och upplevelser som står i fokus. I resultatkapitlet kommer alla uppfattningar från dem, varken från författaren eller någon annan. Föräldrastödsamordnaren och ett par representanter från Språkprojektets arbetsgrupp har bidragit med information till bakgrundskapitlet. De har dock inte fått tillfälle att vidareutveckla sin syn på vad som varit svårt eller till nytta. Inte heller Sundbybergs chefer, politiker och brukare har tillfrågats om detta. Om studien omfattat även deras perspektiv och ”sanningar” hade resonemangen kring de tre insatserna måhända blivit en annan.

Med fokusgrupper och intervjuer har syftet varit att uppnå bredd och djup i beskrivningen av förskolepersonalens upplevelser. Metoderna ger inte något mått på hur vanliga informanternas uppfattningar är i förskolans personalgrupp som helhet. Istället används de för att fånga den mängd tankar och erfarenheter som kan rymmas i gruppen.

De flesta av informanterna är förskolelärare. Åtta av tio fokusgruppsdeltagare kring Språkprojektet är nuvarande eller före detta språkombud. En arbetar som pedagogisk handledare med systematiskt kvalitetsarbete. Överlag har studiens deltagare framstått som engagerade, kunniga om de insatser de intervjuats kring och intresserade av att delge sina åsikter. Till fokusgrupperna har informanterna skickats av sin chef, alternativt anmält sig själva för att delta. Det har bidragit till ett rikt material. Samtidigt kunde det, som en informant också säger, vara intressant att veta vad de som nu inte kommit till tals anser. Nyanställd, eller av annan anledning mindre insatt eller engagerad personal, kanske med sitt perspektiv skulle förändra den bild av nytta och svårigheter som nu framkommit.

Eftersom rekryteringsarbetet gick trögt, tre fokusgrupper blev två (kring ICDP ingen) har spridningen i urvalet begränsats. Resultaten säger förhoppningsvis något om hur pedagoger i Sundbyberg, som är engagerade i arbetet med någon av insatserna, upplever att detta fungerar. Man bör dock påminna sig om vilkas perspektiv som saknas och vara försiktigt med att uppfatta resultaten som representativa för hela gruppen förskolepersonal.

Resultatdiskussion

Vad har arbetet med insatserna resulterat i?

Det här avsnittet har underrubrikerna *barnen, föräldrarna och personalen*.

Barnen

Uppdraget som FoU-Nordväst fått genom *psynk*projektet i Sundbyberg har varit att undersöka den upplevda nyttan med de tre insatserna ICDP, Språkprojektet och StegVis. Framförallt har man velat veta vilken skillnad insatserna kan ha gjort för barnen. Det är naturligt att vilja få värderat om det arbete som görs gagnar dem det främst är till för. Det måste vara målet med att satsa resurser på förskoleverksamheten. Gissningsvis är *hur det blir för barnen* också det som främst motiverar pedagogerna att utföra sitt arbete på bästa sätt.

Informanterna i den här studien säger en hel del om den utveckling de ser hos barnen. Som framgått har informanterna till viss del svårt att urskilja vad, i de positiva framstegen hos barnen, som beror på vad. De talar om barns naturliga utveckling och de talar om ett arbete som förskolan alltid ägnat sig åt. Det vill säga, ett arbete som inte är avhängigt någon av de tre insatserna StegVis, Språkprojektet eller ICDP. Bortser man för en stund från detta kan man sammanfatta den nytta för barnen som informanterna beskriver som att;

- barnen utvecklar sitt språk – de pratar mer och behärskar fler begrepp
- barngruppen fungerar bättre – den blir tryggare, mer hjälpsam och självständig, konflikterna blir färre *och*
- barnens självförtroende ökar - de vågar och tror mer om sig själva.

Detta är alla viktiga aspekter, och är de ett resultat av någon av insatserna, har dessa varit bra satsningar. Att det kan vara svårt att utvärdera vad som beror på vad är inte konstigt. I såväl Språkprojektet som StegVis handlar det t ex om att ge barnen användbara språkliga begrepp och i båda insatserna använder man sig av samling i mindre grupp. Informanterna exemplifierar barnens framsteg med att blyga barn vågar ta plats och med att barnen tar initiativ till att hålla egna samlingar, vare sig de talar om StegVis eller om Språkprojektet. I både ICDP och StegVis finns tankegångar kring att fokusera på barnens förmågor och kring att förbättra samspelet barnen emellan.

Informanternas resonemang kring den nytta ICDP, Språkprojektet och StegVis innebär, eller kan innebära för barnen, ligger i linje med vad som lyfts fram i de tidigare studier som ovan redovisats. Pedagogerna som kommit till tals i Lindströms (2006) studie beskriver att barnen som mötts av ett ICDP-utbildat arbetslag börjat delta mer i vardagliga sysslor. I Sylwan och Sandéns (2003) studie har informanterna, som visserligen arbetar i skolan, tyckt sig se en ökad förmåga till konfliktlösning bland barnen, efter införandet av StegVis. Dessutom uppfattas skolbarnen ha tagit till sig en ny terminologi (a.a.) I den studie som McMahan med kollegor (McMahan, S.D. m fl, 2000) genomförde, uppvisade barnen som arbetat med StegVis att de utökat sin begreppskunskap.

Föräldrarna

Barnen är de brukare förskolan har till uppgift att arbeta med. Men enligt vad som framkommit ovan, kan även barnens föräldrar dra nytta av förskolans olika insatser. Det som blir bra för föräldrarna kan i förlängningen också bli bra för barnen. Tydligast fokus på att åstadkomma nytta för föräldrarna finns i resultaten kring ICDP. Där talar informanterna om nytta för föräldrarna, både när det handlar om att använda programmet i föräldragrupper och när det handlar om att höja kompetensen hos förskolans personal. Föräldrarna kan, om personalen utbildas i ICDP, räkna med ett bättre bemötande och med att få användbara tips. Även i fokusgruppen kring Språkprojektet talar informanterna om ett mer respektfullt bemötande av föräldrar med annat modersmål. Språkprojektet och StegVis kan för övrigt, enligt informanterna, leda till att föräldrarna involveras och känner sig delaktiga i förskolans arbete.

Det kan vara en vinst för föräldrarna med förskolepersonal som gruppleddare i ICDP. Det anser både informanterna och cheferna i Cannertofts (2013) studie. Förskolepedagogerna kan då hänvisa föräldrarna till gruppverksamheten och föräldrarna får tryggheten av att delta i en grupp i förskolans lokaler, vilket är värdefullt. En reflektion som författaren gör, är att det kanske kan fungera lika väl om förskolan helt enkelt lånar ut sina lokaler så att föräldrarna får möjlighet att känna sig bekanta med den lokal i vilken gruppen äger rum. Och kanske är det tillräckligt om förskolans personal utbildas på första nivån, eller får en kortare introduktion till ICDP, för att de ska kunna informera föräldrar om gruppverksamheten?

Personalen

Målet med förskolans arbete må vara att göra nytta för barnen. Det informanterna lyfter fram mest är ändå den nytta ICDP, Språkprojektet och StegVis gör för dem själva. Det är inte underligt att detta får stort utrymme, inte bara utifrån att nyttan för barnen är svår att mäta. Läser man i projektplanen om satsningen bakom Språkprojektet (Löow, 2012a) beskrivs denna handla om att medvetandegöra personalen. Cheferna i Cannertofts (2013) studie ser ICDP utbildningen som en möjlighet för förskolepersonalen att utvecklas och göra karriär. Att insatser gör skillnad för personalen får ses som en bra början. En början som i förlängningen rimligen leder till nytta för barnen, även om denna nytta är svårare att fånga.

Det informanterna pekar på att insatserna i olika hög grad inneburit för dem är;

- ett gemensamt språk – allas delaktighet
- en ökad reflektion och medvetenhet
- ett större utbyte av respektfull och konstruktiv feedback kollegor emellan *och*
- en stärkt yrkesroll – arbetsglädje och ork.

När det gäller ICDP, talar informanterna också om den indirekta nytta programmet kan ge dem, om barngruppen blir lugnare och mer självständig. De talar om att både barn och pedagoger har att vinna på om personalen kan professionalisera sitt förhållningssätt gentemot ”svåra” föräldrar. När det gäller Språkprojektet pekar informanterna på att inte minst kartläggningarna medfört ökad reflektion och medvetenhet.

Det pedagogerna i Sundbyberg lyfter fram kring den nytta de hälsofrämjande insatserna har för förskolans personal har likheter med vad som framkommit i Sylwan och Sandén (2003) och Lindströms (2006) studier. Sylwan och Sandén (2003) rapporterar att pedagogerna som arbetat med StegVis upplevt att de förändrats av detta. De arbetslag som arbetat med ICDP och intervjuats i Lindströms (2006) studie beskriver att arbetet stärkt dem i deras yrkesroll och att de känt sig bekräftade i sitt pedagogiska arbete. De lyfter också fram att de upplevt det som positivt att dela det pedagogiska arbetet i grupp, att de ökat sin medvetenhet och att de kunnat sätta ord på vad de gör.

Hur har arbetet med insatserna fungerat?

I det här avsnittet förs en sammanfattande och jämförande diskussion kring hur insatserna fungerat under *införande*, *genomförande* och *utvärdering/uppföljning*.

Införande

Hur har möjligheterna att introducera de tre insatserna sett ut och hur har informanterna förstått tankarna bakom de satsningar som gjorts? Förutsättningarna att införa insatsen beror på *utbildningen* och på *planeringen*.

Utbildningen

För att ICDP, Språkprojektet och StegVis ska bli användbara verktyg måste förskolans personal få utbildning. Villkoren kring utbildningen inom de tre insatserna skiljer sig vad gäller;

- omfattning
- intressenter *och*
- behov av påbyggnad.

Dessa skillnader får förmodas ha haft betydelse för hur väl Sundbyberg lyckats med att införa respektive insats.

Utbildningen i ICDP är mer *omfattande* och resurskrävande, än utbildningen i StegVis. Utbildningen i StegVis tar bara en dag. Att kontinuerligt samla ihop nyanställd personal till en dags utbildning i StegVis, torde inte vara svårt eftersom så många förskolor använder sig av programmet. På så sätt kan man, utan större kostnad, bevara en kontinuitet och ett värde från de utbildningssatsningar som redan gjorts.

Vägen till spridning och kontinuitet är betydligt längre när det kommer till ICDP. Det kan mycket väl vara ett skäl till att utbildningssatsningarna inom programmet kommit av sig. Ett sätt att utröna om införande av ICDP är mödan och resurserna värda kan, som flera informanter föreslår, vara att inleda med en pilot. Med pilot avses här att avsätta resurser för att utbilda ett helt arbetslag, en avdelning eller förskola. Med ett sådant förfarande bör sårbarheten minska och möjligheten att utvärdera effekten av insatsen öka.

En annan sak att fundera över, när det gäller utbildning inom ICDP, handlar om inblandningen av andra *intressenter*. Hur avhängig ska förskolepersonalens utbildning vara av vilka prioriteringar man vill göra inom individ- och omsorgsförvaltningen eller vilka program som får företräde i föräldrastödsbudgeten? Att utbilda för att låta personalen leda grupper med föräldrar från andra upptagningsområden har väckt motstånd, menar informanterna. Om motivet bakom en utbildningssatsning i stället var ett behov definierat av och i förskolan, skulle man kanske nå längre.

När det gäller Språkprojektet, och den utbildning det kräver, är förutsättningarna ytterligare annorlunda jämfört med de andra två insatserna. I Språkprojektet bygger de olika fokusområdena på varandra. I Språkprojektet handlar det inte bara om att introducera nyanställda i det arbete som redan görs. Projektets olika faser förutsätter att även de som är insatta fortsätter utbilda sig. Det handlar inte bara om att upprepa utan om att *bygga på*. Projektet riskerar avstanna eller bli till något annat, om ingen tar ett tydligt ansvar för att driva det vidare till nästa steg. Språkprojektet kräver en ”motor”. Det blir sårbart när projektledning, eller som informanterna vittnat om - språkbuden, byts ut.

Planeringen

Vare sig det handlar om ICDP, Språkprojektet eller StegVis, lyfter informanterna i den här studien fram ett antal faktorer kring planeringen, som de tror är viktiga för hur man lyckats med att introducera insatsen i förskolan. Dessa faktorer kan sammanfattas som;

- att satsningen är långsiktig
- att det finns beslut att hänvisa till
- att man räknat på vilka resurser det kräver att införa insatsen
- att ansvarsfördelningen är tydlig, *samt*
- att insatsen har ett förankrat syfte.

Flera informanter har erfårit att kommunen tidigare investerat i olika projekt, utan att fullfölja. De uttrycker farhågor kring att de insatser man vid en tidpunkt väljer att satsa på i förskolan vid en annan tidpunkt plötsligt ska ersättas av något annat. StegVis, men också satsningen på språk, lyfts i skenet av detta fram som goda exempel på ett mer *långsiktigt* arbete. Framförallt när det gäller StegVis ser förskolan ut att ha lyckats med att skapa ett värdefullt förtroende för att det man infört ska bli bestående. Informanterna talar om ”en röd tråd”, ”kontinuitet” och att barn och personal ”har det i sig”.

Resultaten, både från Wiklund och Öhlunds (2009) studie och från Cannertofts (2013) kartläggning, pekar på att stöd från ledningen är viktigt, när det handlar om implementering. Informanterna i den här studien anser att en spridning av ICDP i förskolan kräver att *beslut* fattas, både av chefer och av politiker. De anser, liksom cheferna som kommit till tals i kartläggningen (a.a.) att det krävs tydlighet. Det måste t ex göras klart hur förskolepersonal som ska arbeta som föräldragrupsledare *ersätts* för detta. Motsvarande *tydlighet* efterfrågas bland de språkbud som står inför att leda språkcirklar.

När det gäller *ansvarsfördelningen* kan man fundera över, och jämföra vad som står i projektplanen för Språkprojektet, med det som är informanternas bilder. I projektplanen står att det är språkbuden som ska utarbeta den praktiska delen av språkparmen och förskolechefen som ska ansvara för att språkparmen löpande implementeras. Informanternas uppfattning kring hur många språkbud det ska vara, och hur långt språkbudens uppgift och mandat sträcker sig, varierar. Man kan konstatera att ansvarsfördelningen mellan språkbuden och deras chefer å ena sidan, och språkbuden och förskolans övriga medarbetare å andra sidan inte gjorts tydlig nog för alla.

Slutligen kan det vara värt att titta närmare på hur förskolepersonalen uppfattar *syftet* med de olika insatserna. Som man resonerade i en fokusgrupp kring Språkprojektet, riskerar syftet med det man gör gå förlorat, om man inte hjälps åt med att upprepa och fördjupa samtalen kring vad det egentligen innebär att arbeta med språk. Om StegVis säger någon att syftet med det som barnen gör många gånger glöms bort eftersom det inte alltid finns tid att dokumentera. Distributörerna av StegVis²⁰ betonar att det är avgörande att pedagogerna som använder programmet förstår vad det syftar till.

Försöken, först med att sprida ICDP i förskolan och därefter med att rekrytera föräldragrupsledare bland förskolepedagogerna, har båda misslyckats. Utbildningssatsningarna som gjorts inom programmet blottar oklara syften. Risken med ett oklart syfte är inte bara att spridningen uteblir. Risken är också att man kastar bort utbildningsresurser. Om de som anmäler sig till utbildningen gör det för att de har ett allmänt intresse av ämnet, eller för att deras chef uppmuntrar dem till förkovran, behöver det inte vara samma sak som att de är motiverade att bli gruppleadare. Detta kan jämföras med att det verkar finnas språkbud som har ett intresse för språkfrågor men som är obekväma med att vara cirkelledare för sina kollegor. Om den pedagogiska skickligheten har betydelse för effekten av att använda StegVis (vilket en av cheferna i Cannertofts (2013) studie och flera informanter som kommit till tals i den här studien menar) gäller det förmodligen i lika hög grad för språkcirklar och föräldrastödsgrupper i ICDP. Därmed blir det viktigt vilka som ska erbjudas utbildning och uppdrag som ombud och vilket syfte man bestämmer sig för att erbjudandet har.

Genomförande

Om man utgår från resultatkapitlet ser de tre insatsernas användbarhet ut att bero på faktorer som har att göra med;

²⁰ Se www.gislasonlowenborg.se

- hur konkret insatsen är
- vilka personalresurser som krävs
- barngruppens språkkunskaper och andra förutsättningar *och*
- hur mycket personalen måste ”gå på djupet” och reflektera över sig själva.

Såväl StegVis, som ICDP och Språkprojektet är insatser ämnade att genomsyra hela förskoledagen. Men StegVis bygger, till skillnad från framförallt ICDP, på ett *konkret* material. Med detta följer tydliga instruktioner för en rad lektioner/samlingar. Även om det nämns i studien att en del pedagoger känner sig styrda av upplägget kring StegVis beskrivs materialet överlag som användarvänligt. Och även om en informant, i likhet med en av cheferna i Cannertofts (2013) kartläggning, ser en risk att StegVis-lektionerna blir något man bara ”bockar av” att man har haft, uttrycker andra fördelarna med att lektionerna är lätta att få till stånd och uppskattade av barnen. Det ligger nära tillhands att tro att det avgränsade sätt på vilket StegVis-materialet kan användas har påverkat den plats programmet fått i Sundbybergs förskola. Dessutom gör material och upplägg insatsen synlig och igenkännbar för barn och föräldrar.

Språkparmen innehåller även den konkreta förslag på aktiviteter, men utifrån vad som framkommit i studien finns det inte någon struktur kring hur ofta och i vilken ordning dessa bör användas.

ICDP som föräldrastöd är också det en avgränsad aktivitet, även om innehållet i varje gruppstillfälle måste fyllas med pedagogens egna exempel. En svårighet med föräldragrupperna är naturligtvis att de tar *personalresurser* från verksamheten med barnen. Språkbudsträffarna gör också anspråk på personalens tid. Det verkar vara ett dilemma för Språkprojektet att ombudens roll gjorts central för att saker ska hända, samtidigt som de ibland tycks underbemänskade och oerfarna för uppdraget.

Cheferna i Cannertofts (2013) studie har uttryckt önskemål om att StegVis-materialet översätts till *andra språk* och informanterna bekräftar att lektionerna kan vara svåra att hålla om barnen har otillräckliga språkfärdigheter. Andra förutsättningar som påverkar hur det fungerar att använda StegVis, och troligen även andra insatser, är hur stökig barngruppen är och hur lätt eller svårt barnen har att sitta still.

Även om det sagts om StegVis att programmet inte bara påverkar barnen utan också personalen, framstår detta inte som lika centralt som när det handlar om Språkprojektet och ICDP. Om ICDP säger en informant, att utbildningen har utmanade inslag då man ska berätta om sig själv. ”Titta på sig själv” gör vissa personer gärna och lätt, medan andra känner sig ovana eller obekväma med det. Både ICDP och Språkprojektet handlar om att medvetandegöra personalen om såväl bra som mindre bra förhållningssätt som de använder sig av. Att insatserna inte handlar om att automatisera en rad aktiviteter utan om att *reflektera* över hur och på vilket sätt de görs, ställer krav. För en intresserad personalgrupp kan en insats som innebär att man börjar med sig själv göra stor skillnad. För en annan grupp kan det ligga närmare till hands att arbeta med andra pedagogiska verktyg.

Uppföljning/utvärdering

Faktorer kring att följa upp och utvärdera ICDP, Språkprojektet och StegVis, som informanterna tagit upp, handlar om;

- dokumentation
- möjlighet till reflektion *och*
- att hitta kriterier (utan att värdera barnen).

Att arbeta med *dokumentation* kan kännas både betungande och hjälpsamt. Informanterna talar om *kravet* på dokumentation, och att användningen av StegVis är lätt att hänvisa till i handlingsplaner etc. De talar också om *behovet* av dokumentation och hur svårt (när det kommer till Språkprojektet och språkparmen) det är att få kvalitet på denna. Detta kan jämföras med att verksamhetschefen för förskolan reflekterat²¹ över behovet av att genom dokumentation åstadkomma tydligare styrning och struktur i arbetet med projektet.

Cheferna i Cannertofts (2013) studie uppger att personalen får utrymme att planera när de använder StegVis. Men när informanterna i den här studien talar om att de har ont om tid är det inte planering eller genomförande som bekymrar dem mest, utan bristen på utrymme för *reflektion*. Kring alla tre insatserna framkommer önskemål om att kunna avsätta mer tid för gemensamt reflekterande under t ex APT. Listan över vad som ska hinnas med under dessa träffar framstår som lång. Fokusgrupper utgör ett slags tillfälle för reflektion och i mer än en grupp kommenterar informanterna att de gärna sett att fokusgrupperna i den här studien hållits inom det egna arbetslaget. Informanterna som utbildade sig i ICDP saknade att ha kollegor att bolla sina nyförvärvade kunskaper med. Wiklund och Öhlund (2009) kommer i sin studie till slutsatsen att uppföljnings- och utbytesträffar, efter grundutbildningen i StegVis, skulle vara värdefullt.

Förskolan i Sundbyberg arbetar för att hitta sätt att utvärdera utfallet av det arbete som görs, åtminstone inom Språkprojektet och StegVis. Den ursprungliga avsikten med *psynk*projektet, var att använda medlen från SKL till att mäta och utveckla system för uppföljning.

Förskoleverksamheten utvecklar nu i stället, för egna medel, ett systematiskt kvalitetsarbete (Cannertoft, 2014). Arbetet med utvärdera StegVis och förskolans arbete med språk torde kunna integreras i detta. Cheferna i Cannertofts (2013) studie gav inga enhetliga svar kring hur man följer upp och utvärderar StegVis. De hänvisade till att programmet utvärderas inom ”den ordinarie uppföljningen” utan att ange vilka *kriterier* som ingår i denna. Någon nämnde den systematiska uppföljningen. Verksamhetschefen för förskolan reflekterar, i samband med Språkprojektets årliga kartläggning²², över att ett systematiskt uppföljningsarbete tillhör nästa utvecklingsområde i förskolans fortsatta arbete kring språk. Att detta arbete är på gång talar informanternas reflektioner, kring de årliga kartläggningarna, för. Tack vare kartläggningarna har man börjat arbeta med kriterier och med att sätta upp mål. Detta arbete fungerar, som det verkar, som en morot till att förbättra verksamheten.

En svårighet när det gäller uppföljningsarbete i förskolan ser ut att vara bristen på konsensus kring vad det är som ska utvärderas och hur detta ska gå till. Det är som att man både vill och inte vill få ett mått på hur det går för barnen. För att talet om kvalitet i verksamheten ska vara något värt behöver det märkas bland barnen. Samtidigt ska det enskilda barnet slippa känna sig värderat. Kanske är det för att komma runt detta som några informanter talar om, att fokusera på hur barngruppen klarar sig tillsammans, snarare än på det enskilda barnets sätt att förhålla sig.

Slutord

Resultaten i den här studien pekar mot att förskolepersonal som engagerat sig i arbetet med ICDP, Språkprojektet eller StegVis upplever att dessa insatser kan göra, och gör, nytta i förskolan. Framförallt framkommer att insatserna har betydelse för personalen själva. ICDP, Språkprojektet och StegVis bidrar till att stärka förskolepedagogerna i deras yrkesroll. Genom

²¹ Se powerpointpresentationen daterad 26 mars 2014; ”Sammanställning av förskolans språkliga kartläggning i Sundbyberg”.

²² Se powerpoint presentationen från den 26 mars 2014; ”Sammanställning av förskolans språkliga kartläggning i Sundbyberg”.

att använda insatserna kan personalen enas kring ett gemensamt språk, bli bättre på att ge varandra konstruktiv feedback och öka graden av medvetenhet och reflektion i sitt yrkesutövande.

Det framkommer också att personalen uppfattar att insatserna gör nytta för barnen och i viss mån för barnens föräldrar. Att detta inte utgör en större del, av de beskrivningar kring insatsernas nytta som förskolepersonalen ger, betyder inte att konsekvenserna för barnen väger lätt. Däremot blir det tydligt att det är svårt att säga någonting säkert om nyttan för barnen utifrån det utvärderings- och uppföljningsarbete som finns idag. Med den utveckling av ett systematiskt kvalitetsarbete som pågår i Sundbyberg kommer förskolan förhoppningsvis bli bättre på att analysera och följa upp sitt arbete. En önskvärd konsekvens av en sådan utveckling är att personalen får redskap som de kan använda när de ska urskilja på vilka sätt en förändring i deras arbete märks hos barnen. Det skulle ge mer rättvisa åt det viktiga uppdraget att utvärdera vilken betydelse en hälsofrämjande insats i förskolan har, för dem den är avsedd. Som komplement till ett förbättrat systematiskt kvalitetsarbete skulle en studie baserad på observationer av, eller samtal med, barnen själva vara intressant.

Det resultatet i den här studien pekar på, och som har betydelse i val av insats, är att det inte bara är innehållet i projektet eller programmet som sådant, som avgör vilken nytta som kommer barnen och verksamheten tillgodo. Det har också betydelse hur införandet av insatsen ser ut, det vill säga hur man planerar för och beslutar kring att sprida och förankra de nya kunskaperna och arbetsuppgifterna. För detta krävs långsiktighet och avsättande av resurser. Olika insatser kan fungera olika väl att använda, beroende på inställning och förkunskaper hos personalen och på hur barngruppen ser ut när det gäller t ex språkfärdigheter. För att tillvarata den fulla potential, som studiens resultat pekar mot att de olika insatserna har, krävs rätt förutsättningar. Bland dessa ryms att personalen ges möjlighet att ta stöd av sina kollegor. De behöver få tid avsatt för reflektion och de behöver kunna dela ansvarsfulla uppdrag, som att vara föräldragruppleddare eller språkombud, med andra på sin förskola. Ger man personalen dessa förutsättningar, talar allt för att såväl ICDP, som Språkprojektet och StegVis kan vara värdefulla insatser för förskolans barn.

Referenser

- Cannertoft, C (2013) ”ICDP och StegVis/START i Sundbybergs kommunala förskolor – kartläggning från Psynkprojekt 2013 Sundbybergs stad
- Cannertoft, C (2014) ”Förfrågan om hjälp med fokusgrupper/intervjuer – Utvärdering av förskolans främjande arbete i Sundbybergs stad, Sundbybergs stad
- Hellberg, K (2014) ”Föräldrastöd som fokusområde i Fokus Barn och Unga 2009-2013” Fokus Barn och Unga i Sundbyberg
- Stiftelsen ICDP Sweden (2011) ”Verksamhetsberättelse” hämtad på www.icdp.se 141029
- Lindström, Å (2006) ”International Child Development Programmes med utgångspunkt från en förändrad syn på barn i samhälle och utbildningen i Sverige” Örebro Universitet, Pedagogiska Institutionen D-uppsats
- Lööw, I (2012a) ”Språkutveckling är nyckeln till lärande och framgång” Barn och utbildningsförvaltningen Sundbybergs stad
- Lööw, I (2012b) Sammanfattning och analys av kartläggning språklig miljö i förskolan, Barn och utbildningsförvaltningen Sundbybergs stad
- McMahon, S.D., m fl.(2000) ”Violence Prevention – Program Effects on Urban Preschool and Kindergarten Children.”, *Applied and Preventive Psychology*, No 9, pp. 271-281
- Sandén, U och Sylwan, U (2003) ”Vad är problemet? – Pedagogers värdering av programmet StegVis i skolan, en utvärdering inom Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning” KvaLita FHV/Utvecklingscentrum Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning
- Springe, K-A (2011) ”Föräldrastöd Vägledande samspel – En rapport om satsningen på föräldrastödkurserna Vägledande samspel under 2010” Individ och omsorgsförvaltningen Sundbybergs stad
- Sundelin, I (2009) ”Vägledande samspel från behov till förändring” Karolinska Institutets folkhälsoakademi på uppdrag av Stockholms läns landsting
- Wibeck, V (2010) ”Fokusgrupper - Om fokuserade grupper som undersökningsmetod” Studentlitteratur, Lund
- Wiklund, E och Öhlund, V (2008) ”Möjligheter och hinder vid implementering av StegVis 1 – En enkätundersökning riktad till StegVis-utbildade pedagoger i förskolan i norra Örebro län” Örebro Universitet, Hälsoakademin
- Socialstyrelsen (2008) ”Metoder som används för att förebygga psykisk ohälsa hos barn – en nationell inventering i kommuner och landsting” hämtat på www.socialstyrelsen.se/publikationer2008 141125
- Sundbybergs stad (2013) ”Psynk – Utvärdering av förskolans främjande och förebyggande arbete i Sundbybergs stad 2013-2015 Projektplan (version 1.1)”
- www.bornholmsmodellen.se (hämtat 141028)
- www.icdp.se (hämtat 141029)
- www.gislasonlowenborg.com (hämtat 141029)